

דעה ברורה

בירור כל סעיף בשלחן ערוך הלכה למעשה
בשפה ברורה וקלה עם אלפי הוספות

הלכות כיסוי הדם

סימן כח – דיני כסוי הדם, וכו' כ"ד סעיפים

לכל אלפי הרבנים החשובים לומדי הדעה ברורה מכל קצוות תבל
ולכל התורמים החשובים
ולכל בית ישראל
שנה טובה כתיבה וחתימה טובה
ימלא ד' כל משאלותכם לטובה
ידידכם: אשר הורוביץ

ליקט וערך: אשר הורוביץ

לעילוי נשמת מורי חמי הרה"ח ר' שלמה בן הר"ר דוד הכהן דוידוביץ ז"ל כ"ה סיון תשע"ג.

הלכות כיסוי הדם

סימן כח – דיני כסוי הדם, ובר כ"ד סעיפים

א השוחט חיה או עוף (א) צריך לְכַסּוֹת (ב) דָּמוֹ, (ג) בֵּין צֶדֶן עֲתָה בֵּין שְׁחִי מְזֻמָּנִים בִּידּוֹ. הנה: וְהַכְּסוּי הוּא מְלֶכֶה (ד) צִפְנֵי עֲלֵמָה (כָּד מִשְׁמַע פְּאֻשְׁרֵי פֶקֶד כְּסוּי הַדָּם), (ה) אֲבָל הַשְּׁחִיטָה פְּשָׁרָה (ו) אִם הָיָה וְלֹא פָסָה (בֵּית יוֹסֵף וְכֵן פָּסַד אִ"ח וְכ"ה צָלָל צו). ב חַיֵּב (ז) לְבָרֵךְ (ח) קִדְּם שְׂיִכְסָה:

~~~ דעה ברורה ~~~

(א) צריך לכסות דמו. שנאמר (ויקרא יז, יג) ואיש וגו' אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל ושפך את דמו וכסהו בעפר.

(ב) דמו. וחייב הכיסוי מתחיל מיד כשיוצא הדם מהנשחט, בעודו באויר. (פתחי תשובה סק"ב בשם זכרון יצחק סימן ק"י, פרמ"ג במשבצות זהב סק"ט וסק"ג). ויש מי שאומר שהחייב מתחיל רק משעה שהדם נפל והגיע לארץ (פרי תואר סקט"ז). ומצות הכיסוי אינה רק בשעת השחיטה ממש אלא מותר גם לאכול ואחר כך כל זמן שירצה יכול לכסות (תבואות שור סק"ו) ויש מי שאומר שמי שאינו מכסה מיד ביטל מצוות כיסוי (פלתי סק"א). ויש מי שכתב שמי שאינו מכסה מיד עובר איסור דרבנן (יריעות שלמה י"ד סימן כ"ח סק"א). והכרעת הפוסקים שמצות כיסוי הוא כל זמן שירצה ולא דווקא מיד, ומיהו לכתחילה ודאי נכון לכסות מיד שהרי חביבא מצוה בשעתה, ועוד שמא ישכח (פרמ"ג במשבצות זהב סק"ג, מחזיק ברכה סק"א, זבחי צדק סק"א). ומיד אין הכוונה מיד ממש אלא אפילו אחר זמן מועט, עדיין נחשב מיד וקיים מצוה בשעתה, אלא שאינו בכלל זריזין מקדימין (מחזיק ברכה שם).

(ג) בין צדן עתה בין שהיו מזומנים בידו. שנאמר (שם) אשר יצוד ציד. ודרשו (חולין פד.) אין לי אלא 'אשר יצוד' נצודין ועומדין מאליהן מנין, תלמוד לומר 'ציד' מכל מקום, ומה שנאמר אשר יצוד, למדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא בהזמנה זאת, כאילו הוא צד (רש"י שם) פירוש: שאינו אוכל בשר תדיר (ים של שלמה פ' כסוי הדם סימן ג), וזה לבריאים, אבל בדורות הללו שאינן בריאים כל כך צריכים להשמר שלא יסגף עצמו כלל, (שמלה חדשה סעיף א, כנסת הגדולה בהגהות ב"י סק"ה, דמשק אליעזר והובא בשולחן גבוה סק"ה, פרמ"ג במשבצות זהב סק"א, אדרת אליהו ביד אליהו סק"א, זבחי תרועה סק"ב) ומכל מקום לא יעדן עצמו בתפנוקים שהרי אין זה משמירת הבריות (שמ"ח שם).

(ד) בפני עצמה. ואין השחיטה תלויה בה (וכדעת הרמב"ם שחיטה פרק י"ד הלכה א', רמ"א סעיף א, לבוש סעיף א', ט"ז סק"ב, באר הגולה אות ב', כנסת הגדולה בהגהות הטור סק"ו, שמלה חדשה סעיף ב, הגר"א סק"ב, שולחן גבוה סק"ב, זבח תודה סק"ג, ערוך השולחן סק"ז. ולא כבעל הלכות גדולות הובא בכנסת הגדולה שם שדעתו שהכיסוי היא סוף מצות השחיטה. ובפרישה סק"ב כתב דבאמת אינה מצוה בפני עצמה, רק העולם חשבו זה למצוה בפני עצמה).

(ה) אבל השחיטה כשרה. פירוש: לפי שהיא מצוה בפני עצמה לכן השחיטה כשרה (שמלה חדשה סעיף ב), ויש מי שאומר שאפילו לדעה שכיסוי הוא גמר השחיטה, מכל מקום השחיטה כשרה, לפי שאין מעכבות זו את זו (פרי חדש סק"ג).

(ו) אף אם הזיד. ולא כיסה. ואפילו להשוחט עצמו (ש"ך סק"ג, שמלה חדשה סעיף ב, כרתי סק"א, לחם הפנים סק"ב, תפארת יעקב סק"ב, חכמת אדם כלל ח' סעיף ג', נחפה בכסף סעיף א', זבחי צדק סק"ד, ערוך השולחן סק"ז).

שלחן ערוך

ג

אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ עָלֵינוּ (ט) כְּסוּי (י) דָּם בְּעֶפְרָה. הַגָּה: (יא) מִי שֶׁשָּׁחַט (יב) פֶּעַם הָרַאשׁוֹן, מְבַרֵךְ שֶׁהֵחֵינּוּ עַל הַכֶּסֶּיף אֶחָד לֹא עַל הַשְּׁחִיטָה, (יג) דְּמָאָה לְבָרְיָה (מְמַנְהֵגִים יִשְׁנִים דָּשָׁם רַבִּי יִזְיָהוּ

~~~ דעה ברורה ~~~

ואם העם פרוצים ולא מקיימים מצות כיסוי כראוי, או שאינם מברכים על הכיסוי, ואפילו רק אותו השוחט פרוץ במצוה זו, צריך לקנוס ולהלקות, ולאסור הבשר על כל מי שעובר כדי לעשות גדר לדבר (שמלה חדשה סעיף ב). ויש מי שאוסר להשוחט עצמו ומתיר לאחרים (ב"ח ד"ה כתב במרדכי, ימין משה סעיף כ"ב בשם שו"ת הגאונים).

(ז) לברך. ויקח הכלי שבו החול בימינו (כמו שכתוב באורח חיים סימן סו סעיף ד) ויברך מעומד (גליון מהרש"א ד"ה חייב).

(ח) קודם שיכסה. ואם לא בירך קודם הכיסוי נחלקו הפוסקים האם יכול לברך אחר הכיסוי, יש אומרים שיכול לברך אחר הכיסוי (פרי חדש, זבח תודה סק"ה, לחם תודה סק"ג, ערוך השולחן סעיף ח'. ובערוגת הבשם סק"ב נטה אחר הפרי חדש ובסוף דבריו נשאר בצריך עיון אם לברך. ועיין במחזיק ברכה או"ח סימן תל"ב סק"ב שהביא דהפרי חדש עצמו באו"ח סבירא ליה דאין לברך אחר המצוה). ורוב הפוסקים פסקו שאינו יכול לברך אחר הכיסוי (שמלה חדשה סעיף ג, פרי תואר בסימן י"ט סק"ג, פרמ"ג במשבצות זהב סק"ג, כנסת הגדולה בהגהות בית יוסף אות ח' בשם הרמב"ם ברכות פ"א ובשם הרב דוד אבודרהם בתחילת ספרו שער הג' בשם בעל המאור. ועיין שם באותו שער עצמו גבי מצוות שמברך בעל כתב להיפך. הגר"א סק"ג, תורת זבח ביסוד המזבח סק"ב, נחפה בכסף סעיף א', מנחת יוסף סעיף ב' ושם בלקוטי יוסף סק"ז הכריע כן, תיו יהושע סק"ב, זבחי צדק סק"ז, יד יוסף סק"ג, אדרת אליהו ביד אליהו סק"ב, שו"ת מהר"ם בריסק ח"ב סימן מ"ד, בית דוד בעמודי הבית סק"ב, נפש אדם סק"ו).

ובתוך כדי דיבור להכיסוי יכול לברך (מנחת הזבח כלל כ"ב בקומץ ס"ב ועשרון סק"ה). ויש מי שאומר שהכלל ספק ברכות לקולא אפילו נגד רוב פוסקים ולכן לא יברך, אלא יהרהר הברכה בלב, או יברך בלא שם ומלכות (כף החיים סק"ט).

(ט) כסוי דם. והדלי"ת בקמ"ץ (מורה לזובחים). בעפר. הבי"ת בסגו"ל (מטה אשר).

(י) דם בעפר. וכן היא דעת הרבה פוסקים (שמלה חדשה סעיף ג, לבוש סעיף ב', מהר"ו בתיקוני הזבח סימן ט"ז סעיף ב' (ומהר"ץ שם סק"ח), ט"ז סק"ד, ש"ך סקכ"ט, כרתי סק"ב, פרי תאר סק"ג, לחם הפנים סק"ג בשם אור חדש, מחזיק ברכה סק"ב, וכתב שכן מנהג ארץ הצבי ומצרים והגלילות. חכמת אדם כלל ח' סעיף ד', נפש אדם שם סק"ז, יד יוסף סק"ג, דעת קדושים סק"א, שערי קדושה סימן ח' אות א', לחם תודה סק"ג, מסגרת השלחן (קאסטלנובו) דין ב', חוקת הזבח סק"א, יד יהודה קצר סק"א, שפת אמת סעיף ב).

ודעת הפרי חדש (סק"ד) שנוסח הברכה הוא על כיסוי הדם [והשמיט תיבת בעפר] (וכן היא דעת הרשב"ץ ביבין שמועה, כנסת הגדולה בהגהות הטור אות ח' וכתב שכן דעת הדמשק אליעזר, בן איש חי פרשת וילך אות ג').

ונוסח התורת זבח (במזבח העולה סעיף א) על כיסוי הדם בעפר, הה"א מודגש, להורות שלא כל דם צריך כיסוי רק דם שחיטה מחיה ועוף (וכדבריו כתבו שו"ת יגל יעקב יו"ד סימן ה', ילקוט הגרשוני סימן כ"ח סק"ב, מטה אפרים סימן תר"ד – תר"ה, סעיף ח' ובאלף למגן סק"ל. ועיין שם בהוספה לקונטרס אחרון סימן תרכ"ה שכתב שאדרבא יותר נראה שנפל טעות בספר מטה אפרים). והנוסח הנכון על כיסוי דם בעפר (שו"ת מראה ריאה סימן ק"ח באריכות שסתר כל ראיות התורת זבח) וכן המנהג.

ובדיעבד אם בירך ולא אמר תיבת בעפר, וכן לנוסח הפרי חדש אם אמר תיבת בעפר יצא (פרי חדש סק"ג, פרי תאר שם, נחפה בכסף סעיף ב', וכל האחרונים).

~~~ דעה ברורה ~~~

(יא) מי ששחט בפעם הראשון מברך שהחיינו. פירוש: דווקא מי ששחט בפעם הראשון הוא מברך שהחיינו בשעת הכיסוי, כי באמת היה צריך לברך בשעת השחיטה אלא בגלל שיש בשחיטה איבוד נשמה אינו מברך וממתין מלברך בשעת הכיסוי, אבל מי שלא שחט אינו יכול לברך שהחיינו בפעם הראשון שמכסה, כי אין הכיסוי עצמו שמחה שיברך עליו שהחיינו (משיב דבר הובא בילקוט מפרשים ש"ע מהדורת פרידמן סעיף ב שזה כוונת הרמ"א). אבל יש אומרים שאפילו מי שמכסה בפעם הראשון יכול לברך שהחיינו (שמלה חדשה סעיף ג). ואפילו כבר שחט הרבה בהמות ועכשיו בא לשחוט פעם ראשונה חיה או עוף צריך לברך שהחיינו על הכיסוי (כנסת הגדולה הובא בשולחן גבוה סק"ג, ובית לחם יהודה סק"ב, וסיים הכנסת הגדולה ומכל מקום צריך עיון האם בכלל מברך שהחיינו. ובשם הדמשק אליעזר כתב הכנסת הגדולה שאין לברך אלא אם שחט חיה או עוף תחילה).

ולכן ראוי לכל שוחט לשחוט חיה או עוף תחילה ובזה מרויח שברכת שהחיינו עולה גם על השחיטה, כי הכיסוי שייך למצוות שחיטה. אבל אם שוחט בהמה תחילה עולה השחיטה רק על הכיסוי ולא על השחיטה (זר זהב סק"א, אורח מישור סק"ב). וכל זה בשוחט לעצמו או לאחרים בשכר, אבל השוחט לאחרים בחינם לכל הדעות אינו מברך שהחיינו כיון שאין לו שמחה. וכן מי שמכסה פעם ראשונה על ידי שליחות השוחט, אפילו אם שחטת העוף לצורך אכילת האדם המכסה, אינו מברך לכל הדעות כיון שמצוותו היא רק מצד שליחות, שהרי עיקר מצות כיסוי מוטל על השוחט, ואצלו אין כיסוי זה כיסוי הראשון (דעת קדושים סק"ב). ולפי זה אם יכסה בשליחות ואחר כך יכסה בשביל עצמו גם כבר אינו מברך שהחיינו, כיון שכבר כיסה איזה פעם ועכשיו אינו כיסוי הראשון. ואם השוחט המכבד עדיין לא כיסה כלל, כגון שאצלו זה שחיטה ראשונה שנתחנך בה לשחוט, ומכבד לאחר לכסות, וזה האחר לא כיסה מעולם, יברך המכסה.

(יב) פעם הראשון מברך שהחיינו. וכן הוא הסכמת רוב הפוסקים (לבוש סעיף ב', ט"ז בא"ח סימן כ"ב סק"ג, שמלה חדשה סעיף ג, זבחי צדק על המהרי"ו סק"ב, מהר"ץ שם סק"ח, הגר"א סק"ד, צבי לצדיק על ש"ך סק"ה. מטה אפרים סימן תר"ד – תר"ה סעיף ח', מחזיק ברכה סק"ג, זר זהב סק"א, זבחי תרועה סק"ג. וכן דעת הכרתי סק"ג שבמצות שאינם חובת גברא כמצות כיסוי כשיזדמן לו יברך שהחיינו, אבל במצות חיוביות כתפילין או מצוות שבזמן שיש קיטרוג ח"ו נענש אם לא מקימם כמצות ציצית לא יברך שהחיינו).

ויש אומרים שאין מברכין שהחיינו אלא על מצוה הבאה מזמן לזמן (פרי חדש סק"ג, מג"א אור"ח סימן כ"ב סק"א, שו"ת בעי חיי יו"ד סימן נ"ב, בית לחם יהודה סק"ב, ערך לחם למהריק"ש סעיף א', שו"ת בנין עולם יו"ד סוף סימן ט', ימין משה סעיף ב', זבח תודה סק"ז, יבין דעת סק"ג, אבן העזר סעיף ב', לחם תודה סק"ג, ערוך השולחן סעיף י', אדרת אליהו ביד אליהו סק"ג).

ויש מי שכתב שאין מברכין שהחיינו אלא אם כן התחיל בחינוך המצוות במצוה זו, ואולי לזה נתכוון הרמ"א שזו היא לו מצוה ראשונה משנעשה בן י"ג שנים (פרי תאר סק"ד). וכיוון שברכת שהחיינו היא מחלוקת הפוסקים אם לברך או לא כתבו הרבה אחרונים שלא יברך, שהרי ספק ברכות להקל (פרמ"ג בשפתי דעת סק"ה, זכר יהוסף סעיף ב', תפארת יעקב סק"ד, תורת זבח ביסוד המזבח סק"ב, תיו יהושע סק"ג, יד יוסף סק"ג, זבח צדק סק"א ושכן המנהג בבגדד, שו"ת בעי חיי יו"ד סימן כ"ב). וטוב להדר אחר מלבוש חדש או פרי חדש ולברך עליו שהחיינו, ויכוון גם על הכיסוי, ואם לאו אל יכניס עצמו לספק ברכה (אחרונים, ומנחת יוסף סעיף ב', משנה ברורה בביאור הלכה סימן כ"ב

מִשְׁפִּיקָא. ג (יד) בּוֹי יִשְׁהוּא סִפֵּק חֵיהּ, (טו) וְכִלְאִים הִבָּא מִבְּהֶמָה וְחֵיהּ, (טז) צָרִיד לְכִסּוֹת דְּמֶן (יז) וְאִינוּ מְבָרָךְ. (יח) וְאִין שׁוֹחֲטִין אוֹתָם בְּיוֹם טוֹב. (יט) וְאִם יִשְׁחָטְוּ; (כ) אִינוּ

~~~ דעה ברורה ~~~

בד"ה קנה [בכל מצוה שעושה פעם ראשונה], נחפה בכסף סעיף ב' ועיין שם שלהלכה עיקר כרבינו. והעולם נוהגים לברך (שולחן גבוה סק"ד) והמברך לא הפסיד (חכמת אדם כלל ח' סעיף ד' במוסגר לפי מה שכתב בחיבורו שערי צדק חלק משפטי ארץ פרק י"א סעיף כ' בשם כ"פ). כיון שהמברך ברכת שהחיינו אפילו כשאינו צריך אינו עובר על איסור לא תשא (טור הלכות פסח סימן תל"ב בשם בעל העיטור), כי היא ברכה רשות (תיקוני תשובה סק"א בשם האדמו"ר בעל צ"צ נ"ע והובא בסידור תר"א מהרה"ג דניקאלאיעב. וכן הוכיח באליהו רבה סימן כ"ב מהש"ס ברכות ס:, ובמסגרת השלחן [קאסטלנובו] דין ב', הסכים שמחמת המחלוקת לא לברך).

(יג) דמזיק לבריה. וכתוב (תהילים קמה, ט) 'ורחמיו על כל מעשיו' ואיך יברך שהחיינו כשמזיק לבריה (זבחי צדק על מהר"ו סימן ט"ז סק"ב, לבוש סעיף ב, בית הלל סק"א, פרמ"ג באר"ח סימן כ"ב במשבצות זהב סק"א).

(יד) כו' שהוא ספק חיה. והוא בריה בפני עצמו, וספק חיה ספק בהמה (שמלה חדשה סעיף ד).

(טו) וכלאים הבא מבהמה וחיה. שנולד מחיה שבא על הבהמה, וספק האם חוששים לזרע האב ודינו כחיה, או אין חוששים, ונחשב בהמה (שמלה חדשה סעיף ד).

(טז) צריך לכסות דמן. מספק אולי הם חיה, ולא חוששים שאם יכסו יבואו להתיר גם את חלבו, כי יאמרו שגם מספק הטריחו חכמים לכסות (שמלה חדשה סעיף ד).

(יז) ואינו מברך. ואם אחר שחיתת הכוי והכיסוי שחט בפעם הראשונה חיה וכיסה, לא יברך שהחיינו על הכיסוי אפילו לדעות שמברך על הכיסוי לבד (חקר הלכה מערכת אות ב' דין י"ט והובא בדרכי תשובה סק"ב).

(יח) ואין שוחטין אותם ביום טוב. ואפילו יש לו אפר מוכן לכל צורכו, כי חז"ל אסרו לכסות את הספיקות ביום טוב מפני הרואים שיטעו ויאמרו הואיל ומטריחים אותם לכסות ביום טוב הרי שחיה הוא, ויבואו להתיר חלבו (זבחי צדק על מהר"ו, ש"ך סק"ט, פרי חדש סק"ט, שמלה חדשה סעיף ד, כרתי סק"ה, לחם הפנים סק"ז, פרמ"ג בשפתי דעת סק"ט, הגר"א סקט"ו ליקוט ב', זבח תודה סק"א, זבחי צדק סק"ג, ערוך השולחן סעיף י"ב). ועוד שאולי מין בהמה הוא ונמצא מטלטל האפר שלא לצורך יום טוב (לבוש סעיף ג). ולטעם זה אם יש לו עפר מוכן שאין בו איסור טלטול מותר לכסות בו ביום טוב. ולהלכה עיקר הטעם הוא שמא יבא להתיר חלבו, ואם כן גם אם יש לו עפר מוכן אסור לכסות ביום טוב (וגם הלבוש באר"ח סימן תצ"ח הסכים כן).

(יט) ואם שחטן. בדיעבד (שמלה חדשה סעיף ד) ויש מי שהתיר אפילו לכתחילה לשוחטו בשעת הדחק שאין לו בשר אחר ליום טוב ויש מניעת שמחת יום טוב (נחפה בכסף על סעיף ד).

(כ) אינו מכסה דמן. ודווקא כששחט בקרן זוית וכדומה, אבל אם שחט באמצע החצר וחושש שיתלכלכו כליו, אפילו דם בהמה שאין בו מצות כיסוי יכול לכסות אם יש לו אפר מוכן, כי דין הדם כגרף של רעי. (שר"ע אר"ח סימן תצ"ח סעיף י"ח והביאו בית הלל סק"ב).

(כא) מְכַסֶּה דָּמָו; (כב) וּבִלְיָלָהּ, אִם רִשּׁוּמוֹ נִפְרָ, (כג) וְכִסְנוּ. ד (כד) הַבּוֹרְפָלוֹ, נִהְגוּ שְׁלֹא לְכַסּוֹת דָּמָו. הַגָּה: וַיֵּשׁ מִסְתַּפְּקִים (כה) צְבוּרָה שְׁהוּא שׁוֹר הַכֶּרֶ, (כו) שְׁמַח חַיָּה הוּא (הַגָּאוֹנִים וְהַעֲרוּךְ), עַל כֵּן טוֹב לְכַסּוֹתוֹ בְּלֹא צְרָכָה, אִלּוּ לְשַׁחֵט עוֹף (כז) גַּם (כח) כֵּן וְאִזּוּ יוֹכֵל לְכַבֵּד עַל הַכֶּסֶף מִשּׁוֹם הָעוֹף (צִהָרֹת

~~~ דעה ברורה ~~~

(כא) **מכסה דמן.** אבל הנולד מבהמה שבא על החיה, אין לשוחטו ביום טוב. ואם שחטו יכסה דמו. ובין ביום טוב ובין בחול לא יברך על כיסויו (שמלה חדשה סעיף ה, פרמ"ג בשפתי דעת סק"ז, תפארת יעקב סק"ה, תיו יהושע אות ה). ויש אומרים שיברך על כיסויו (ט"ז סק"ד, ש"ך סק"ז, זבח תודה סק"ט, ערוך השולחן סעיף י"א). ודעת הב"ח (ד"ה וכו') שאפילו אם שחט אינו מכסה דמן **ביום טוב** (וכן הוא דעת הדרישה ופרישה סק"א, כנסת הגדולה בהגהות הטור סק"י, בית מאיר, מטה אשר סימן י"ח, נחפה בכסף סעיף ג. וטעמו כי העיקר כפירוש הראשון שפירש בתבואות שור סק"ט בדעת הרמב"ם. וכתב בזבחי צדק סק"ב שכן יש לפסוק, כי גם החיד"א רמז למטה אשר). ואם רוצה לשוחטו ביום טוב לכתחילה ישחוט עוף על גבו (בזבחי רצון סימן י"ט בתמידים סק"ד) ונראה שלדעת התבואות שור (סעיף ד) לא ישחוט את העוף על גבו אלא אצלו.

(כב) **ובלילה.** בליל מוצאי יום טוב.

(כג) **יכסנו.** אבל ביום טוב אפילו ליתן את הדם לתוך כלי שבו מעט עפר או מים עכורים כדי לכסות בערב אסרו, כי כל פעולה שנראה מתוכה שמקפיד על הכיסוי גזרו חז"ל כדי שלא יבואו להתיר חלבו (שמלה חדשה סעיף ד, וכן הוא בדרישה סק"ב, כנסת הגדולה הגהות הטור סק"ד בשם דמשק אליעזר, כרתי סק"ה, בית לחם יהודה סק"ג, זבחי צדק סק"ד, ערוך השולחן סעיף י"ב, אדרת אליהו ביד אליהו סק"ח, זבחי תרועה סק"ט). ויש מתירים בדיעבד אם שחט ביום טוב לקבל הדם בכלי שיש בו מעט עפר, בזמן הזה שאין דרך הגויים לקבל בכלי הדם לעבודה זרה (הב"ח ד"ה ומ"ש ואין יכולין, ש"ך סק"י, פרי חדש סק"ב, לחם הפנים סק"ח, זבח תודה סק"ג, נחפה בכסף סעיף ה). ומכל מקום לכתחילה לא יעשה כן (פרמ"ג בשפתי דעת סק"י). ויש מי שאומר שאפילו לכתחילה יכול לקבל בכלי בזמן הזה [שאין דרך הגויים לעבוד עבודה זרה וכשמקבל בכלי אינו נראה כעובד]. ומכל מקום טוב יותר ליתן עפר בכלי קודם קבלה (כנסת הגדולה הגהות הטור סק"ד).

(כד) **בופל"ו.** והוא המין שקורין בערבי ג'אמוס (זבחי צדק סק"ז).

(כה) **בבופל"ו.** או מה שקוראים טור, או דוביא (שמלה חדשה סעיף ד).

(כו) **שמא חיה הוא.** וכאן לא גילה הרמ"א האם שוחטים אותו ביום טוב, ונחלקו הפוסקים בזה, יש אומרים שמחמת הספק דינו כבסעיף הקודם ואין שוחטין אותו ביום טוב, ואם שוחטו אינו מכסה, ובערב אם רישומו של הדם ניכר מכסה אותו (שמלה חדשה סעיף ד ובתבואות שור סק"ו, פרמ"ג בשפתי דעת סק"ח) ויש מי שאומר ששוחטים אותו ביום טוב, ונמנע ואינו מכסה עד מוצאי יום טוב (כך משמע בפרי חדש סק"י, כמו שדייק התבואות שור סק"ו בדבריו). ויש מי שאומר שהבופלו אפילו בחול אינו מכסה דמו כי גם בחול גוזרים שאם נצריכו כיסוי יבואו להתיר חלבו (כנסת הגדולה הגהות בית יוסף אות ג).

(כז) **גם כן.** ועצה זו עדיפה (שמלה חדשה סעיף ד).

(כח) **כן.** ואת העוף ישחוט ליד דם הספק, ולא על דם הספק, כי אולי הספק הוא בהמה ודמו נחשב הפסק בין דם העוף לעפר שלמטה (שמלה חדשה סעיף ד, פרמ"ג במשבצות זהב סק"ה, תפארת יעקב סק"ז). ועוד כי דם העוף מועט ויהיה בטל בתוך דם הבופל"ו (ט"ז סק"ה).

שלחן ערוך

ז

מהרי"ו. ה (כט) צריך שיהיה למטה (ל) עפר (לא) תחוחה, (לב) וצריך להזמין בפה, (לג) ויש אומרים שאינו צריך. ו (לד) מכסה בידו (לה) או בסכין או בכלי אחר, אבל

דעה ברורה

ולמעשה אין לשחוט כוי ובופל"ו ביום טוב כיון שצריך לשחוט העוף אצל הכוי, ויש טורח לכסות שתיהן, והרואה שטורח לכסות יבוא להתיר חלבו (פרמ"ג במשבצות זהב סק"ה). (כט) צריך שיהיה למטה. קודם שחיטה, ואפילו מונח שם העפר מזמן רב (שמלה חדשה סעיף ו).

(ל) עפר תיחוח. כלומר, עפר קל ולא קשה ועב (רמב"ם בפירוש המשנה פ"א מ"ב) ולא שיהיה לח, אלא שיהיה נפרד ואינו דבוק יחד, כמו גרגירי חול (שמלה חדשה סעיף ו).

(לא) תיחוח. וכן פסקו כמה פוסקים (מהרי"ו בתיקוני הזבח סימן ט"ז סעיף א, שמלה חדשה סעיף ו, פרמ"ג במשבצות זהב סק"ו, תורת העולה במזבח העולה סעיף ד). ויש שכתבו שהמנהג שאין שוחטים על עפר תיחוח, רק לוקחים אפר כירה, וכותשין אותו על הקרקע ועושים בו גומא למעלה, ומורידין בו דם הטיפות ובודקין תכף הסימנים והסכין ואחר כך מכסין מלמעלה (בית הלל סק"ד, זבחי תרועה סק"א). ושוחט שאין לו רק עפר תיחוח יש מי שנסתפק האם מותר לו לשחוט, כיון שדין זה הוא כדברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור שיש להחמיר בהם (דרכי תשובה סקמ"א). ויש מי שכתב שאין איסור ורק לכתחילה מהדרין אחר אפר כירה מחשש שעפר תיחוח קשה להשיג, כי בעת הגשם צריך לחפור בעומק, ואפר כירה מצוי הרבה בבית. אבל כשאין לו אפר כירה, או אפילו אם יש לו אפר כירה, אם רוצה יכול לכסות בעפר תיחוח אם הוא יבש (תיקוני תשובה סקמ"א). ולמעשה אין לכסות באפר כירה כלל, וגם לא ראינו מי שנוהג לכסות בו (נפש אדם כלל ח סק"ב. ובדעת קדושים סימן י"ב סק"ג צידד בבית הלל, ומכל מקום על צד היותר טוב כתב שלא יעשה גומא מהאפר שלא יראה כשוחט לגומא, הגם שאין בגומא שעושה מאפר סגנון איסור שוחט בגומא. ובכנפי יונה נוטה להחמיר לולא שבזמן הזה ליכא חשש כל כך בשוחט לגומא).

(לב) וצריך להזמין בפה. שיאמר קודם השחיטה עפר זה יהיה לי לצורך כיסוי הדם (שמלה חדשה סעיף ו).

(לג) ויש אומרים שאינו צריך. ויש אומרים שהלכה כדעה הראשונה (לבוש סעיף ה', הגר"א סק"ח, תורת זבח במזבח העולה סעיף ד', זבחי תרועה סק"א בשם ערך השולחן סק"ט, חוקת זבח סק"ד, זבחי צדק סק"כ). אולם דעת הש"ך שכל עיקר המחלוקת היא רק למצוה מהמובחר, אבל בדיעבד כולם מודים שאם לא הזמין כשר (ש"ך סק"ב) ומכל מקום לכתחילה יש להחמיר במקום שאפשר לגרור את הדם וליתנו לתוך עפר שהזמין ולכסותו בברכה. ורק אם כבר כיסה מלמעלה יצא ידי חובת כיסוי (תבואות שור סק"א, וכן משמע בזבחי תרועה סק"ב שהתבואות שור דעתו כהש"ך אלא שמוסיף. וכן היא דעת הב"ח ד"ה ומ"ש בשם, [ועיין בכנסת הגדולה הגהות בית יוסף סקט"ז שמדברי הב"ח נראה דסבירא ליה דרש"י והתוספות פליגי לעיכובא], רעק"א סק"ב [על ש"ך סק"ב], זבחי צדק סק"ג, מנחת יוסף סעיף ה', בית דוד עמודי הבית סק"ו, תיו יהושע סק"ו, תפארת יעקב סק"ח ומכל מקום אם כבר כיסה למעלה פטור דהזמנת עפר שלמטה אינו מעכב בדיעבד. גם הכרתי סק"ט, זבחי צדק שם כתבו שהזמנת עפר שלמטה אינו מעכב בדיעבד).

ובספר יהושע (ח"ב סימן תקס"ג) החמיר ולדעתו אפילו אם כבר כיסה למעלה ונגמרה מצותו צריך לגרר הדם ולכסותו, כיון שלא הזמין למטה.

ולפי דעת הפרי חדש (סק"ג) העיקר שאין צריך כלל להזמין בפה, ואם כן נראה שאפילו אם עדיין לא כיסה מלמעלה גם כן אין צריך להחמיר לגרור הדם (כך דייק מדברי הפרי חדש בשירי המנחה סק"ז. ונגררו אחריו הימין משה סעיף ה', יד יהודה קצר סק"ד, ערוך השולחן סעיף י"ד, זבח תודה סק"כ. וגם הפרי תאר סק"ח, ונחפה בכסף סעיף ה' הסכימו להלכה כהפרי חדש, ומכל מקום סיימו, והמחמיר תבא עליו ברכה).

שלחן ערוך

לא (לו) בְּרָגְלוֹ בְּיָדֵי שְׂלֵא יְהִי מִצּוֹת בְּזוּיוֹת עָלָיו. ז (ז) שְׁחַט (ח) וְלֹא הָיָה עֶפֶר לְמִטָּה, צָרִיךְ לְגַרֵּר הָדָם וְלִתְנוֹ בְּעֶפֶר תַּחֲנוּחַ (ט) וְלִכְסוֹת עֶפֶר תַּחֲנוּחַ (מ) עָלָיו.

~~~ דעה ברורה ~~~

ונחלקו הפוסקים האם יכול להשתמש בעפר המונח למעלה מכיסוי הראשון לעפר שלמטה בשחיטה השנית על סמך מה שכבר הזמינו בשחיטה הראשונה לעפר שלמעלה (הדברי יוסף סימן קל"ד נסתפק בזה ונשאר בצריך עיון. ולדעת שו"ת שם שלמה כתב יד המובא בדרכי תשובה ס"ק ק"צ, אחרי שכיסה למעלה אינו מועיל לעפר שלמטה בלי הזמנה מחדש. ולשו"ת מראה סימן קכ"ב, ילקוט יצחק [בערמן] על כיסוי הדם דף כ"ה ע"פ דם שלמעלה חוצצים לעפר שלמטה, אבל על כל פנים עפר שלמעלה נחשב בחשיבה שניה כעפר שלמטה. ועיין שם שהוכיח שכן היא דעת התבואות שור. עיין בארוכה מה שכתבנו במילואים לתבואות שור סק"ו. שמלה חדשה המבואר הוצאת מכון תבואות שור).

וכשמצוה לאדם אחר ליתן עפר למטה, אפשר שאין צריך עוד להזמינו בפה, כי זה הזמנתו (בית דוד ביסוד הבית סק"ג. ובליקוטי יוסף בהוספות חדשות לסימן כ"ח סק"ג, ודרכי תשובה ס"ק ס"ד, נסתפקו אם כה"ל או שהמצוה שיאמר בפירוש בפיו, וכשמצוה לאחר ליתן עדיין לא הזמין בפירוש).
וצריך שהבעל הבית בעצמו יזמין את העפר ולא שלוחו, ואם שלוחו הזמין לא נחשב הזמנה, אלא אם מזמין בציווי השוחט (שירי המנחה השמטות סק"ב לפי מה ששמע מלשון התבואות שור סק"ו).

ואם שחט על עפר שהזמינו לשם מצות כיסוי ונבלע הדם ולא היה רישומו ניכר שפטור מלכסות, ואחר כך בא אדם אחר וגרר קצת עפר מלמעלה ונראה הדם, אינו צריך לחזור ולכסותו שנית, כיון שכבר נפטר מכיסוי (מטה ראובן סימן כ"ב).
(לד) מכסה בידו וכו'. שכן דרך כבוד למצוה.

(לה) או בסכין. ולכתחילה יכסה בידית של הסכין ששחט בו, כמו ששמע מהפסוק (ויקרא יז, יג) **ושפך וכסה, במה ששפך יכסה** (שמלה חדשה סעיף ז ורוב הפוסקים), **ולא בראש הסכין שלא יפגמנו** (ט"ז סק"ז, ש"ך סק"ג, פרי חדש סק"ד, שמלה חדשה סעיף ז, וכל האחרונים). **ושוחט שמכסה בלהב יש להעבירו** (פרמ"ג במשבצות זהב סק"ז, זבחי צדק סק"ה). **ויש אומרים שלכתחילה יכול לכסות גם ביד** (נחפה בכסף סעיף ו). **ואדרבה יש חיבוב מצוה לכסות ביד, שמראה שאפילו שמלכלך ידיו המצוה חשובה בעיניו** (זבחי תרועה סק"ג, ואי משום האסמכתא שהביא רבינו התבואות שור, הרי מצינו דגם גבי יד כתיב שפיכה, כדכתיב ידיו לא שפכו את הדם הזה).

(לו) ברגלו. ולא רק ברגלו ממש אלא גם לא ידחוף רגלו בכלי אחר או בקיסם ויכסה, כי תולדות הרגל כמוהו (כנסת הגדולה בהגהות הטור סק"ז והביאו בזבחי תרועה סק"ד).

(לז) שחט. על גבי קרקע (שמלה חדשה סעיף ח).

(לח) ולא היה עפר. הראוי לכיסוי מלמטה, ועדיין לא כיסה למעלה (שמלה חדשה סעיף ח).

(לט) ולכסות עפר תיחוח עליו. בברכה (שמלה חדשה סעיף ח, וכן משמע בלבוש סעיף ז'. ובערך השולחן סעיף ט"ו כתב לכסות בלא ברכה כיון שאינו מקיים המצוה כתיקונו). **וגם אם אי אפשר לגרר מכל מקום מכסה למעלה בברכה** (שמ"ח שם, פרי תאר סק"ז, דעת קדושים סק"ג, זבח תודה סק"ד, זבחי תרועה סקט"ו, זבחי צדק סק"ל. ונסתפק בדעת קדושים שם בנוסח הברכה דהא מדכתיב בעפר דייק הש"ס דבעי עפר תיחוח למטה. וכאן שאין עפר תיחוח למטה איך יאמר בעפר שנראה כשקר, ולכן כתב לברך לכסות על הדם עפר, וצריך עיון. ועוד עיין שם במוסגר, שהטעם שיכול לכסות בלי עפר למטה משום שכל הראוי לבילה וכו' כמו שכתב רבינו בתבואות שור סק"ב, הלכך יכול לברך בעפר דהוי כנתן. [הגה"ה גם קשה לתקן נוסח חדש בברכות]).

וכבר כיסה מלמעלה אם כבר נבלע הדם נפטר בכיסוי זה, ואם עדיין לא נבלע הדם צריך לגלותו ולגררו וליתן עפר למטה ולמעלה בלא ברכה (שמ"ח שם ובסעיף יב, נפש אדם כלל ח' סק"ח, תני יהושע סק"ח).

(מ) עליו. ואם שחט על גבי קרקע של נסרים [הגה"ה נלע"ד וכן על גבי רצפות] אי אפשר שלא יהיה בה מעט מעפר הבית, ולכן אם שחט על גבו אין צריך לגרור הדם, וכל שכן אם שחט על קרקע הארץ אי אפשר שלא יהיה מעט עפר תיחוח (שולחן גבוה

שלחן ערוך

ט

ח (מא) מִי שֶׁשָּׁחַט (מב) הוּא (מג) יִכְסֶה; וְאִם לֹא כִסָּה וְרָאָהוּ אַחֵר, (מד) חַיֵּב (מה) לְכַסּוֹת. פֻּ שָׁחַט מֵאֵה חַיּוֹת אוֹ מֵאֵה עוֹפוֹת, אוֹ שֶׁשָּׁחַט חַיָּה וְעוֹף בְּמָקוֹם

~~~ דעה ברורה ~~~

סק"ח. ויש מי שאומר שאם שחט על קרקע נסרים חייב לגרר דמו וליתנו בעפר תיחוח (מנחת הזבח סימן כ"ח). וכל זה בסתם נסרים, אבל אם רואים שהנסרים והרצפה נקיים ואין עליהם עפר ודאי חייבים לגרור הדם (אהל יצחק סימן כ"ד בשערי זבח סק"ג).

(מא) מי ששחט הוא יכסה. כי כתוב (ויקרא יז, יג) ושפך וכסה.

(מב) הוא יכסה. וכן את העפר למטה יתן הוא או יזמינו בפה (שמלה חדשה סעיף ט, כרתי סק"ח. דעת קדושים סק"ה, תוספת מרובה סעיף ו', זבחי צדק סק"ט). ויש אומרים שאין צריך שדווקא הוא יתן העפר למטה אלא הוא הדין אחר (פרמ"ג בשפתי דעת סק"ב, וזה כדעת הלבוש והפרישה סק"ז). ויש מי שאומר שאפילו על ידי שליח גוי נחשב כהזמנה בפה (יד יהודה ארוך סק"ג).

(מג) בירור הלכה: יכסה. ואם אחר שאינו השוחט רוצה לקיים מצוה זו, בדבר זה נחלקו הפוסקים האם אפשר לעשות אדם אחר שליח או לכבדו לקיים מצוה.

א. דעת רבינו התבואות שור (שמ"ח שם ובתבואות שור סק"ד) להתיר לכבד לאחר לכסות לפרקים, וכל שכן אם האחר גדול, שיש בזה כבוד להמצוה. ולאסור אם מוכר המצוה בדמים, או עושה שליח וכוונתו בשביל שלא לטרוח (וכדעה זו פסקו הפרמ"ג משבצות זהב סק"ח ושפתי דעת סק"ד, ומכל מקום כתב שבכיסוי לא ראה נוהגין כן רק במילה. שו"ת בית אפרים חו"מ סימן ס"ז, מטה אפרים סימן תר"ד-תר"ה סעיף ח', תורת זבח סימן י"ד סעיף ג', נחפה בכסף סעיף ח', נפש אדם כלל ח' סק"ה, חוקת הזבח סק"ז, יד שאול הלכות מילה, יד אליהו סק"א, ערוך השולחן סעיף ט"ז, שו"ת דעת חכמים שבספר תיקון הזבח סימן ל"ב, אהל יצחק סימן כ"ד בשערי זבח סק"ג). וכל שכן אם עושה שליח לאדם נכבד (שו"ת דברי יוסף [איגראס] סוף סימן כ"ו).

ב. דעת הכרתי (סק"י) להתיר אם עושה לאחר שליח, דשלוחו כמותו. אבל בדרך כיבוד אסור (וכדעה זו פסקו החתם סופר א"ח סימן קנ"ט, המקנה בקידושין דף כ"ט, חכמת אדם כלל ח' בבינת אדם אות ז', מחזיק ברכה סק"ח ובספרו ראש דוד פרשת פנחס, וכן נשאר למסקנא, ולא כמו שכתב בברכי יוסף כדעת התבואות שור, עיין שם, תשובה מאהבה ח"ג דף ט' ע"ג, דברי יוסף יר"ד חלק א' סימן קל"ה, שו"ת מעשה אברהם יר"ד סימן י"ג, מקור מים חיים סעיף ח', דעת תורה סק"ז, זבחי צדק סק"ג).

ומדברי שניהם נלמד שאם עושה שליח בדרך כיבוד שרי (כן משמע בדעת קדושים סק"ו עיין שם היטב, ובזה נתיישב מה שהקשה בבינת אדם שער א"ח סימן ז' בד"ה ואמנם. וכ"כ לקוטי יוסף סק"ה, בית דוד בעמודי הבית סק"ב, תורת זבח סימן י"ד. ונראה שכן מדויק בלשון התבואות שור שכתב או עושה שליח בשביל שלא לטרוח, משמע שאם עושה שליח לכבדו שפיר דמי).

ג. דעת הש"ך (ח"מ סימן שפ"ב סק"ד) שאם יכול בעצמו לקיים המצוה אינו יכול לעשות שליח (וכדעה זו פסקו, קצות החושן חו"מ סימן שפ"ב סק"ב, ערוגות הבשם סק"ד, שפת אמת סעיף ח, ומכל מקום כתב בשוחט שיש לו אפשרות לקיים הרבה פעמים כיסוי הדם יכול לשלוח אחר).

ד. ויש אומרים שהעיקר כפלתי בכל המצוות שיכול לעשות שליח, ובמצוות כיסוי יש להחמיר משום שנראה שאינו רוצה ללכלך עצמו בעפר (ערך השלחן סק"י, זבחי תרועה סקט"ז, וכן הוא דעת הכנסת הגדולה עיין שם. וגם לדעת הכנסת הגדולה כתב בזבחי צדק סק"ד, כשמכבד לאדם גדול שרי, כיון שניכר שעושה לכבוד ולא כי אינו רוצה להתלכלך).

ה. דעת הלבוש (סימן י"ט סעיף א) שיכול לעשות שליח בכל מצוה שמברכין בעל'.

ו. דעת הישועות יעקב (ארוך סק"א) שיכול לעשות שליח בכל עניין (עיין שם).

ובספר ירנן יצחק (פרק א' מהלכות מילה דף ל"ד ע"א ד"ה ולענ"ד נראה) כתב, שכל שעושה שליח משום סיבה ולא בדרך עצלות שפיר דמי.

וכל זה כשהעוף של השוחט, אבל כשהעוף של בעל הבית צריך עיון האם גם לדעות שאינו עושה שליח יכול השוחט לעשות לבעל הבית שליח לכסות (תפארת יעקב חולין פז. ד"ה ושפך) אבל הרבה פוסקים כתבו שהמצוה אינה של השוחט אלא של בעל הבית (מהרש"ק בשו"ת האלף לך שלמה יר"ד סימן כ"ד בד"ה ובנידון, ובשו"ת עני בן פחמא יר"ד סימן ג', ויד שאול סימן ר"ס).

שלחן ערוך

אָאָד, (מו)בְּסוּי אָאָד לְכָלֶם. י הַשּׁוֹחֵט וְנִבְלָע הַדָּם בְּקֶרֶק, (מז)אִם רְשׁוּמוֹ נָפַר
(מח)חֵיב לְכִסּוֹת. יא בְּסָחַי הָרוּחַ, (מט)פְּטוּר (נ)מִלְכָּסוֹת; (נא)וְאִם חֹזֵר וְנִתְגַּלָּה, חֵיב

~~~ דעה ברורה ~~~

ולפי זה יש ליישב את המנהג שנהגו לכבד, כיוון שמתחילה שוחטין על דעת לכבד, נחשב כבא בשליחות בעל העוף עצמו, וכאילו בעל העוף עצמו שחט (ש"ת משיב דבר ח"ב סימן ס"ד בד"ה וע"פ, ש"ת התעוררות תשובה י"ד סימן ו' בד"ה אבל, ש"ת תשובות והנהגות ח"ג סימן רמ"ב. ועיין דעת תורה סק"ח).

וכשעושה שליח או מכבד לאחר לכסות יראה שיהיה גדול שהביא שני שערות או שיש לו בנינים (דעת קדושים סק"ו, תיקוני הזבח סק"ט מנחת יצחק סעיף י). ויש אומרים שגם קטן יכול לכסות (מהר"ם שיק י"ד סימן ל"ז לדעת התבואות שור ונחלק עליו).

ויש מי שאומר שיכול לכבד אפילו לאשה וקטן לכסות (ש"ת מראה ריאה סימן קכ"ג). ונחלקו הפוסקים בנתינת עפר למטה האם יכול לתת בסיוע גוי, יש אומרים שאין כיסוי גוי נחשב כיסוי, ואם נתן הגוי על דעת עצמו אינו כלום, ואם נתן בציוי השוחט ספק האם מועיל בדיעבד. ומכל מקום כשעדיין לא כיסה למעלה יש להחמיר לגרר הדם. וצריך עיון להלכה למעשה (ש"ת מראה ריאה סימן קכ"ג, ש"ת לבוש מרדכי תנינא י"ד סימן י). ויש מי שאומר שאם ציוה לגוי עדיף מהזמין בפה לגבי עפר למטה, ולגבי עפר למעלה אין נחשב לכיסוי (יד יהודה סק"ג).

וכתבו האחרונים שאם ירצה השוחט לצאת לכל הדעות, טוב שעפר שלמטה יתן הוא, ויכבד לאחר לכסות עפר שלמעלה, ובזה שנותן העפר למטה כבר התחיל הוא הכיסוי, ואחר שכבר קיים קצת המצוה יכול לכל הדעות לכבד לאחר להמשיך המצוה (כדעת המג"א או"ח סימן תל"ב סק"ה, ופרמ"ג שם, שבמסייע קצת אין קפידא בהמשך משום מצוה בו יותר מבשלוחו. אולם בש"ע הרב שם משמע שאף שמסייע קצת לא מהני רק באינו יכול לטרוח, דוק היטיב בלשונו).

(מד) חייב לכסות. בברכה (שמ"ח שם, לבוש סעיף ח, פרי חדש סק"ו, שולחן גבוה סק"ט, ערוך השולחן סעיף ט"ז, תורת זבח במזבח העולה סעיף ז', וכן משמע בחכמת אדם כלל ח' סעיף ב', נפש אדם שם סק"ד, זבחי תרועה סק"ז). ומה שחייב היראה לכסות, מדובר דווקא כשראה שהשוחט שחט כהוגן, אבל אם לא ראה ששחט כהוגן יש ספק, כי מצד אחד רוב שוחטין מומחין, ומצד שני רוב שוחטין כהוגן מכסים, ומזה שלא כיסה יש לחוש שלא שחט יפה. ולכן אם אינו יודע בבירור שהשחיטה היה כהוגן מכסה בלא ברכה (תפארת יעקב חולין פ"ז ע"א בד"ה במשנה שחט).

וכשיש כמה אנשים שעומדים קרוב להשוחט והשוחט לא כיסה, החיוב מוטל על מי שעומד קרוב יותר למקום הדם, ומדובר כשראו הדם שניהם כאחד (ילקוט יצחק בביאור שיח יצחק בענין שכר ברכה סק"ג דף ר"ג, והובא בש"ת מראה ריאה בהערות בני יונה סימן ק"ז סק"ט). וגם בראה ונתחייב בכיסוי ובא אחר וחטף ממנו, דינו כחוטף מצוה וכחוטף מהשוחט (דרכי תשובה סק"ו). ויש מי שאומר שעדיין אין המצוה שלו, וכל הזריז הרי זה זריז ונשכר המצוה (בסוף ש"ת מראה ריאה בקונטרס ספר הדעות סק"ו).

(מה) לכסות. ואפילו ביום טוב (שמ"ח שם, כנסת הגדולה בהגהות הטור סק"ח). **(מו) כיסוי אחד לכולם.** ובערב יום הכיפורים ששוחטים כפרות הרבה במקום אחד ומכבדים לכל העל הבית לכסות דם העופות של הכפרות שלו, וכל אחד מברך, אין זה נחשב מרבה בברכות, כיון שמצות כיסוי הוא לתת עפר למטה ולמעלה, וכאן שכל בעל הבית נותן מתחילה עפר למטה כבר התחיל הוא במצוה, והמתחיל במצוה אומרים לו גמור, ועל כן עליו לכסות גם מלמעלה, ואין השוחט נחשב כגורם ברכה שאינה צאיכה. ועוד שהרי העוף של הבעל הבית והשוחט הוא רק שליח לשחוט וגוף

שלחן ערוך

יא

~~~ דעה ברורה ~~~

המצוה של המשלח (דעת חכמים סימן לה בשם הגאון מהרש"ק זלה"ה מבראדי. ועיין בינת אדם שער איסור והיתר סק"י שכתב לאסור לחלק את השחיטה באמצע כדי לכסות, כי הוא גורם ברכה שאינה צריכה).

(מז) אם רשומו ניכר. וספק האם רשומו ניכר היינו מראה דם גמור, או גם מראה דיהה נחשב למראה דם (פרמ"ג בשפתי דעת סוף סק"ו). ויש אומרים שצריך מראה דם ממש ולא

מראה שדיהה (פרי תאר סק"ד, זבחי צדק סקמ"ו).

(מח) חייב לכסות. בברכה ויגרור קצת מהקרע אפילו שהדם כבר בלוע שם, ויתנו על גבי עפר אחר, ויכסה בעפר למעלה, ודוקא כשעדיין לא כיסה למעלה אבל אם כבר

כיסה למעלה במקומו ולא גררו פטור (שמלה חדשה סעיף יא. וכתב נחפה בכסף סעיף י, שיש לדייק מלשון התבואות שור שכתב פטור, ולא הוסיף שאם היה לו דם הסכין חייב לגררו ולכסותו, נראה דסבירא ליה דבכיה גונא פטור, ודלא כדמשמע מדברי הפרי תאר סק"י שחייב לגרור לדם שעל הסכין ולכסותו בכל עניין). ויש מי שאומר שאין צריך לגרור אלא מכסה במקומו (יד יהודה סק"ז).

(מט) פטור מלכסות. כשהכיסוי הוא בדברים שמכסים בהם (שיתבאר בהמשך) וכן למטה היה כמו כן דברים שמכסים בו, או שלמטה נבלע בקרקע. אבל כסהו הרוח בדברים שאין מכסין בהם, או שלא היה למטה דברים שמכסין בהם, יש לגלותו ולגררו וליתן

עפר למטה ולמעלה, ובלא ברכה (שמלה חדשה סעיף יב ובתבואות שור סק"ז נסתפק בזה, וכן נסתפק הפרמ"ג בשפתי דעת סק"ט, ולכן מכסה בלא ברכה. וכן כתבו, זבח תודה סק"ב, ערוגות הבשם סק"ז, ערוך השולחן סעיף י"ט, נחפה בכסף סעיף י"א, זבחי תרועה סק"ט. ובלב אריה חולין פ"ג ע"ב בד"ה שחט, כתב כדרך הא' שכתב רבינו בתבואות שור, שכיסהו הרוח בדבר שאין מכסין חייב לגלותו ולכסות מדינא ובברכה. וכן דעת תורת זבח במזבח העולה סעיף ח', יד יהודה סק"ח, פרי תאר סק"ט-ו-סקט"ז. וברעק"א סק"ג על שו"ע סעיף ז' כתב שאפילו כיסה בדברים שאין מכסין נחשב כיסוי ופטור מלכסות. ועיין מנחת יוסף ביאורים סקמ"ז, ובשירי המנחה בהשמטות אות ה', שכתב שגם התורת זבח שהצריך לכסות מדינא, הוכיח מלשון בה"ג ועיטור דאין צריך לכסות, וגם המנחת הזבח אפילו שכתב מעיקר ההלכה שצריך כיסוי מדינא, מכל מקום סיים אך אין לעשות נגד השמלה חדשה והשפתי דעת. ולמעשה כתב זבחי צדק סקמ"ט ספק ברכות להקל).

(נ) מלכסות. שכיסהו כולו. אבל אם נשאר חלק אחד מגולה ואפילו מעט מראית דם במקום קטן חייב לכסות הנשאר (פרי תאר סק"ט, יבין דעת סק"ה, זבחי צדק סקמ"ח). ויש להסתפק אם כסהו הרוח לגמרי, ואחר כך כיסה אדם שכבה נוספת, האם דינו ככיסוי אדם או ככיסוהו הרוח. ונפקא מינה אם יחזור ויתגלה האם צריך לכסותו או אינו צריך. וצריך עיון (יבין דעת שם). ובכסהו הרוח אפילו אם ישנו לדם הסכין אינו צריך לכסותו (ספר יהושע

ח"ב סימן תקס"ג לדעת התבואות שור).

(נא) ואם חזר ונתגלה. מעצמו אחר שכסהו הרוח, או שחזר ונתגלה על ידי אדם, אפילו אם כיסהו הרוח בתחילה בדברים שמכסים בהם, יכסנו כדינו על ידי עפר

מלמטה, אם לא היה למטה דברים שמכסין ועפר למעלה, ובלא ברכה (שמלה חדשה סעיף יג, לבוש סעיף יא, פרי חדש סק"ז, כרתי סק"ג, פרמ"ג בשפתי דעת סק"ז, חכמת אדם כלל ח' אות ח', שולחן גבוה סק"ב, נחפה בכסף סעיף י"א, זבח תודה סק"ד, ערוך השולחן סק"כ, רעק"א אות ה' על שו"ע סעיף י"א ובהגהות על משנה פ"ו דחולין מ"ד אות ל"ד בד"ה כיסהו, זבחי צדק סק"א-ב, אדרת אליהו ביד אליהו סקט"ז, זבחי תרועה סק"כ שכן הסכמת רוב האחרונים, בית דוד בעמודי הבית סק"ג).

ויש שפסקו שצריך לכסות בברכה (יד יהודה סק"ט וסקכ"א, ערך השולחן סק"ב, שו"ת מהר"ם שיק סימן ל"ז, ועיין מג"א א"ח סימן תקפ"ו סק"ו, משמע דעתו שיברך, אך דבריו סתומים, שרק כתב דנפשט הבעיא, דאין ידחוי אצל מצוות.

ובשירי המנחה בהשמטות סק"ו נשאר בצריך עיון לדינא).

ובפרי תאר (סקט"ז) כתב, אם אחר שנפל הדם לארץ נכסה ונתגלה מכסה בלא ברכה, ובעיא לא איפשטא. ואם בשעה שנפל מיד עם יציאתו נתכסה ברוח שעדיין לא נתחייב בכיסוי אם חזר ונתגלה צריך לברך. ואם כיסה בדבר שאינו כשר לכיסוי צריך לגלותו ולכסותו ומברך עליו כיוון שעדיין לא נפטר מכיסוי.

ומלשון הפוסקים משמע שאין חובה לחזור ולגלות הדם כדי לקיים מצוות כיסוי, ורק

אם רצה לגלותו ולכסות הרוויח מצווה (כך משמע מלשון התבואות שור, פרי תאר סקט"ז. ובזבח תודה סק"ב הקשה דהא כל הפטור מן הדבר ועשהו נקרא הדיוט. וכתב זבחי צדק סק"ג וז"ל והרואה יראה דלא קשיא מידי, וכן פסק הפרמ"ג בשפתי דעת סק"ב).

שלחן ערוך

לְכַסוֹת. אָבֵל אִם הוּא עֲצָמוֹ (נב) בְּסֶהוּ (נג) וְנִתְגַּלָּה, (נד) אֵינוֹ חַיֵּב לְכַסּוֹתוֹ פֶּעַם אַחֲרֵת. **יב** (נה) דָּם שֶׁנִּפְלָ לְתוֹךְ הַמִּים, (נו) אוֹ מִים שֶׁנִּפְּלוּ לְתוֹךְ הַדָּם, אִם יֵשׁ בּוֹ מְרָאָה דָם (נז) חַיֵּב לְכַסּוֹת; וְאִם לֹא, פְּטוּר. **יג** נִתְעָרַב הַדָּם בְּיֵין אָדָם אוֹ בְּדָם (נח) בְּהִמָּה, רוֹאִים הַיֵּין וְדָם בְּהִמָּה בָּאֵלוֹ הוּא מִים, וְאֵלּוֹ נִתְעָרַב בְּמִים בְּשִׁעוֹר

~~~ דעה ברורה ~~~

(נב) כסהו. כדינו, בין השוחט או ישראל אחר (שמלה חדשה סעיף יג).

(נג) ונתגלה. בין מעצמו ובין על ידי מעשה (שמ"ח שם).

(נד) אינו חייב לכסותו פעם אחרת. ומכל מקום לכתחילה לא יכסה במקום שיכול להתגלות, וגם אין לגלותו לכתחילה לצורך הדם, רק שאין צריך לשומרו, וגם מותר לאחר הכיסוי לנקות חצירו ולעשות שם כל פעולה שרוצה ואם נתגלה הדם נתגלה (שמ"ח שם, ובדעת קדושים סק"ד כתב שמותר גם לרמוס שם ולהטיל מים אחר הכיסוי, שכבר נגמר המצוה. ובזבחי רצון מוספין סק"ז הביא בשם ספר חסידים וזה לשונו, באחד שהיה שוחט עוף וכיסה, ובא אחר ורצה להשתין שם ולא הניחו, ואמר לו עתה ברכת השם שם, לא יתכן להיות משתין או רוקק שם. ובתיקוני זבח סק"ז כתב צריך עיון שהדעת קדושים לא הביא הספר חסידים). ורק אם כיסהו מתחילה בדברים שאין מכסין בהם צריך לחזור ולכסות (שמ"ח שם. ובדעת קדושים סק"ח כתב שכיון שחייב להיות שמשו נשאר מכוסה אם כן אין עניין לחזור ולכסות אפילו ממידת חסידות. אולם עיין שם סק"ז שנשאר בצריך עיון אם כיסה במקום שעתידי להתגלות ואדם אחר רואה האם מצוה עליו לכסות). **ויש אומרים שאפילו לכתחילה יכול לכסות במקום שעתידי להיגלות** (תורת חיים חולין פז. במשנה, פרי חדש סק"ח, כרתי סק"ד, לחם הפנים סקט"ו, בית לחם יהודה סק"י, חכמת שלמה סעיף י"א, חכמת אדם כלל ח' סעיף ח', זבח תודה סק"ה, יד יהודה קצר סקט"ו) **וכן מנהג השוחטים לכסות בשוק אפילו שודאי יחזור ויתגלה** (פרמ"ג במשבצות זהב סק"ט. ולהפרי חדש אף המכסה בעצמו רשאי לגלות אם צריך לדם, כן כתב בשפתי דעת סק"א).

(נה) דם שנפל לתוך המים. בפעם אחת (שמלה חדשה סעיף י"ד).

(נו) או מים שנפלו לתוך הדם. ונתערב (שמ"ח שם).

(נז) חייב לכסות. בברכה (שמ"ח שם) אבל אם נפל דם טיפה טיפה לתוך המים ונתבטל מראית הדם, ואחר כך כשנוסף עוד טיפות דם חזר המראה למראה דם, מכסה בלא ברכה, ואפילו מכסה הכל אינו מברך (שמ"ח שם, פרי חדש סק"ז וסק"ט, כרתי סקט"ו, פרמ"ג משבצות זהב סק"ט, רעק"א אות ו' על ש"ך סקט"ז, שולחן גבוה סק"ה, זבח תודה סק"ח, נחפה בכסף סעיף י"ב, ערוך השולחן סעיף כ"ב, זבחי צדק סק"ח, אדרת אליהו ביד אליהו סק"ח, בית דוד ביסוד הבית סק"ז). **ויש אומרים שמדינא חייב בכיסוי, מטעם שהדם חוזר וניעור וחשיב דם, ולא אומרים שכל טיפה וטיפה כבר בטלה ונדחתה ממצות כיסוי כי אין דיחוי אצל מצוות** (לבוש סעיף י"ב, בית לחם יהודה סק"א, יד יהודה סק"י. וטעמו שדווקא גבי איסור אמרינן כיוון שיצא מאיסורו אינו חוזר לאיסורו, מה שאין כן לגבי מצוות עשה גם אם נדחה חוזר). **ודעת המג"א** (אר"ח סימן תקפ"ו סק"ו) **נראה שחוזר ומברך.** (ועיין שם בלבושי שרד ויד אפרים ומחצית השקל מה שכתבו בדעת המג"א). **ובאזוזות הלעוטות שבשעת שחיטה נשפך מהם מים בקילוח גדול ונעשה העפר כטיט, אם באוזא הראשונה היה במים מראה דם ונתחייב לכסותו בברכה, לא מעכב מה שנעשה אחר כך בהמשך השחיטות העפר כטיט** (שו"ת מראה ריאה סימן קל"ד. והוכיח שכן הוא דעת התבואות שור). **והלכה למעשה שלא לברך אך נכון שישחוט קודם הכיסוי עוף אחר ויברך על הכיסוי, ואחר כך יכסה את זה שנתגלה, אבל אם אין לו עוף אחר ודאי מכסה בלא ברכה** (פתחי תשובה סק"ד בשם ספר באר יעקב) **וכן יעשה לכתחילה בכל מקום שיש ספק בברכה** (פרמ"ג בשפתי דעת סקט"ז).

(נח) בהמה. או בדם חיה טמאה, או דם היקז של חיה שאינו מדם שחיטה (שמלה חדשה סעיף טו).

הזה, הִיָּה בּוֹ מִרְאִית דָּם, (נט)חִיב (ס)לְכַסּוֹת. יֵד שְׁחַט עוֹף אִזְ חִיָּה וְשְׁחַט עֲלִיו (סא)בְּהֶמְהָ, פֶּטוּר מִלְכָּסוֹת; אֲבָל אִם שְׁחַט בְּהֶמְהָ וְשְׁחַט עֲלֶיהָ חִיָּה (סב)אִז עוֹף, (סג)חִיב לְכַסּוֹת. הַגֵּה: שְׁחַט עוֹף אִז חִיָּה, וְאַחֵר כָּךְ שְׁחַט עוֹד אַחֲרָת וְנִתְנָלָה זֵילוֹ, אִם יוֹדֵעַ שֶׁדָּם הָאֲחֵרוֹן כָּסָה דָּם הָרִאשׁוֹן, פֶּטוּר מִלְכָּסוֹת; חֹבֵל מְסַתֵּמָא חִיב לְכַסּוֹת (וְהַגְהָת מִמַּוְנֵי פ"ד פֶּסַק סָקָס שְׁחִיב לְכַסּוֹת, וְהוּא מְחַלֵּק אִם יוֹדֵעַ כִּי דָּלָא תַּקְשִׁי אֶהְדְּרִי הֵבָה ז' וְהֵלֵךְ דָּשְׁחַט עֲלִיו זְהֵמָה דְּפֶטוּר). **טו** דָּם הַנֶּחֱזֵז וְשֶׁעַל הַסִּבִּין, אִם אֵין שָׁם דָּם אֲלֵא הוּא, (סד)חִיב לְכַסּוֹת; (סה)וְגוֹרֵר אוֹתוֹ וּמִכְסָּהוּ, כִּדִּי שְׂיִתֵּן עֶפֶר (סו)גַם לְמַטָּה. אֲבָל אִם יֵשׁ שָׁם דָּם אַחֵר, אֵין צָרִיךְ לְכַסּוֹתוֹ, שְׂאֵין

~~~ דעה ברורה ~~~

(נט) חייב לכסות. בברכה, ואם לאו פטור מלכסות (שמ"ח שם. ובחדרי דעה סק"ג נסתפק האם יברך) כשנפל בפעם אחת (דרכי תשובה סקצ"ג מבית אברהם סקכ"ב).

(ס) לכסות. ואם נתערב לתוך היין או דם טיפה טיפה שאילו היה מים לא היה ניכר הדם, ואחר כך נתרבה עד שהיה ניכר, מכסה בלא ברכה. ואם נתערב בדם שחיתת חיה שכבר כיסה מקצת דמו הדם הנשאר פטור מכיסוי. ואם היה מראיתו ניכר אם נתערב כל כך במים, יכסה בברכה, ואם לאו יכסה בלא ברכה (שמלה חדשה סעיף טו).

(סא) בהמה. ויודע שנכסה כל הדם שלמטה על ידי הדם שעליו, פטור מלכסות, כי באופן זה אי אפשר בגרירה (שמ"ח שם ורעק"א סק"ג). ואם אינו יודע שנכסה כל הדם שלמטה, יכסה בלא ברכה (שמלה חדשה סעיף טז). ודעת הפרי תאר (סק"ט בדינים היוצאים אות ט"ו) 1. אם דם חיה למטה ויש בו שיעור הנותן מראה במים חייב לכסות כהלכה מטה ומעלה. ואם אין שיעור בדם החיה לא צריך כיסוי כלל. והגם שיגררנו ויהפכנו לדם, סוף סוף כשדם בהמה למעלה אנו סהדי שנתבלבל דם החיה שלמטה תוך דם הבהמה. 2. אם דם חיה למעלה אם יש שיעור מראה דם חייב לכסות. וגם אם אין מראה דם אילו נתערב במים ולא ניכר בפני עצמו פשיטא שחייב, כיון שמכל מקום דם החיה למעלה. 3. כל הנאמר היינו בדם לח, ואם הדם שלמטה יבש ונקרש ואינו מתערב, אם כן לא שנא מה למעלה ומה למטה חייב לגרור ולכסות בעפר ואפילו הוא מועט (ועיין נחפה בכסף סעיף י"ד שכתב שבכל הני דינים גם רבינו בתבואות שור סוברכן למדייק בדבריו).

(סב) או עוף. ויודע שלא נתערב ונתבטל, מכסה בברכה (שמלה חדשה סעיף יז, פרי חדש סקכ"ד, פרי תאר סק"ט בדינים היוצאים אות א. ודעת התורת זבח סימן י"ד בהעלה שלמה סעיף י"ב לכסות בלא ברכה. וכן כתב ביד יהודה קצר סק"ג, מטעם שמיד על ידי הנפילה מתערב, ויש לראות אילו היה מים, אם היה נראה מראה דם או לא).

(סג) חייב לכסות. למעלה אפילו שאי אפשר לגרור את העפר והדם וליתן עפר למטה, כיון שהיה ראוי לתת עפר למטה קודם שחיתה, אינו מעכבת בו. ואם אפשר בגרירה באופן שחייב בכיסוי (כמו בדין שחט בהמה על גבי חיה) יגרר ויוציא דם החיה, ויכסה ממטה למעלה בלא ברכה. ובחיה על גבי בהמה יגרור דם החיה ויכסה ממטה ומעלה בברכה (שמלה חדשה סעיף יז).

(סד) חייב לכסות. בברכה (שמלה חדשה סעיף יח). **(סה) וגורר אותו.** כדי שיוכל לתת עפר למטה ולמעלה, וכן יכול לרוחצו במעט מים רק שלא יהיו מרובים שיחדו מראית הדם (שמ"ח שם).

(סו) בירור הלכה: גם למטה. הנה דעת הפוסקים בקצרה. א. דעת התבואות שור: דם הניתז ושעל הסכין אם אין דם אחר חייב לכסותו בברכה, וגורר הדם כדי שיתן עפר

שלחן ערוך

צָרִיךְ לְכַסּוֹת כָּל הַדָּם. לְפִיכָךְ אֵין צָרִיךְ לְהַמְתִּין לְכַסּוֹת עַד שֶׁיֵּיצֵא כָּל הַדָּם. הַגָּה: מִיָּהוּ יִמְתִּין עַד שֶׁמִּתְחִיל לֵירֵד טֶפֶן, (סז) כְּדֵי שֶׁיִּכָּסֶּה (סח) מְקַלֵּט (סט) דָּם הַנֶּפֶשׁ (מִהֲרָ"ל בְּשֵׁם מַהְרָ"ק וְגַחְמִיטוֹת

~~~ דעה ברורה ~~~

למטה ולמעלה. ואם אי אפשר לגרור, אם כן דם הניתז יכסה במקומו בברכה, ודם שעל הסכין יכסנו בלא ברכה, (וכן הוא בזבחי צדק על מהר"ו סימן ט"ז סק"ה). ואם רוצה לבטל הסכין שם בל ישתמש בו עוד יכסה בברכה (וכן הוא בתורת זבח סימן י"ד במזבח העולה סעיף ט' ויסוד המזבח סק"ז, נחפה בכסף סעיף ט"ו, תיו יהושע סק"א, זבחי צדק ס"ק ס"ז-ל', מנחת יוסף סעיף י"ח, תוספת מרובה סעיף ט"ו).
ב. דעת היד יהודה (קצר סק"ד) להקל יותר, שיכול לכסות דם שעל הסכין בברכה, ולא חוששים אם יתגלה אחר כך.

ג. דעת הפרי תאר (סק"כ) בדם הניתז כמו שנתבאר למעלה, וכוונת אם אי אפשר לגרור, היינו שאם יגרור לא יהיה ניכר מראה דם. ובדם שעל הסכין צריך לגרור, ואין נחשב כיסוי על הסכין (וכן הוא בזבח תודה סקמ"ו. גם הגר"א סק"א דעתו שלא נחשב כיסוי שעל הסכין לכיסוי כלל. ובשפת אמת סעיף ט"ו בד"ה גרור, ערך השולחן סק"ד, כתבו שאפילו מבטל להסכין לא יועיל).

ד. דעת הפתחי תשובה (סק"ו בשם משכנות יעקב סימן י"ג) שאין צריך לגרור כלל.
(סז) כדי שיכסה מקצת דם הנפש. ולכן אם מכסה דם הסכין או הניתז כשאין דם אחר, לא יברך אלא אם כן יודע שהוא מדם הנפש (שמלה חדשה סעיף יט).
(סח) מקצת דם הנפש. שהוא דם הקילוח, והטיפות שבאים אחר הקילוח (שמלה חדשה סעיף יט).

(סט) בירור הלכה: דם הנפש. הנה בדבר זה נחלקו הפוסקים,
א. יש אומרים שצריך לכסות כל דם הנפש, ומכל מקום לא ראיתי נזהרין ויש להקל (עיקרי הד"ט סק"ח בשם הרבה פוסקים).

ב. ויש אומרים שצריך לכסות כל דם הנפש, אולם דם שעל הסכין והניתז אין צריך (דעת חכמים סימן כ"א בשם מהרש"ק, שפת אמת סעיף ט"ו).

ג. ויש אומרים שסגי לכסות מדם הנפש ולא צריך כל דם הנפש (שמלה חדשה סעיף כ, לבוש סעיף ט"ו, הגר"א סק"ב, שולחן גבוה סק"ג, ערוך השולחן סק"ז, אדרת אליהו ביד אליהו סק"ו, מנחת יוסף בקונטרס אחרון אות מ"ג).

וכדי לדעת שכיסה דם הנפש צריך לכסות דם הקילוח ודם הטיפין הבאים אחר הקילוח (תבואות שור שם, כנסת הגדולה בהגהות בית יוסף סק"א בשם דמשק אליעזר, בית הלל סק"ז, שכן נוהגין עתה, נחפה בכסף סעיף ט"ו, תיו יהושע סק"ב, תוספת מרובה סעיף ט"ו, אשל אברהם סעיף ט"ו, חוקת זבח סק"ב).

ויש מי שכתב שדם הנפש נמצא בדם הטיפין ולא בדם הקילוח (חכמת אדם כלל ח' סעיף א').
ולכן אם מכסה דם הסכין או הניתז כשאין דם אחר לא יברך אלא אם כן יודע שהוא מדם הנפש. (שמלה חדשה שם, והסכימו עמו הנחפה בכסף שם, מנחת יוסף שם, תיו יהושע שם. ובמזבח העולה שם כתב שאפילו שאינו יודע, מכל מקום יברך).

ד. ויש אומרים שאין צריך כלל דם הנפש (כרתי סק"כ, שרק לרש"י בעי דם הנפש ולא נמצא כן בפוסקים, ברכת ראש על מסכת נזיר, דעת תורה סק"ג והוסיף שמכסה בברכה, יד יהודה קצר סקט"ז).

והשושונים נוהגין כששוחטין הרבה עופות ממתנין בעוף אחד עד שיצא דם הנפש, ודבר זה אין שום טעם כלל. מיהו מטעם אחר צריך להמתין עד שיצא כל דמו, דרך בדיעבד די במקצת דמו, אבל לכתחילה צריך לכסות כל דמו (יד יהודה שם).

ובזבחי תרועה (סק"ז) כתב שבכל ערי המערב לא ראה מי שנזהר להמתין עד שירד דם הנפש, רק מנהגם שאחר שחיטה מקלחים מעט מדם הקילוח על גבי עפר, ואחר כך משליכין העוף מידם ואינם ממתינים לדם הנפש כלל, ולדברי השמלה חדשה כמעט ברכתם לבטלה, שהרי כתב בסוף הסעיף ואם לאו לא יברך. ושוב ראיתי להרז"א יו"ד

~~~ דעה ברורה ~~~

סימן ב' שכתב לדחות דברי רמ"א, והוכיח דאין צריך להמתין עד שירד הדם עכ"ל. ועיין מטה ראובן (סימן מא) שישב מנהג השוחטים.

וגם בשו"ת מראה ריאה סימן קל"ח ישב המנהג כיון ששוחטין הרבה ואי אפשר להמתין בכל עוף על דם הטיפין, בזה יש לסמוך על הפוסקים שמביא התבואות שור דסבירא להו כרבי יהודה דסגי במקצת דמו, רק לצאת דעת המחמירים די במה שממתין על כל פנים בעוף אחד שלא יהי חשש ברכה לבטלה. וכן כתבו מנחת יוסף בקונטרס אחרון אות מ"ג לבאר מנהג העולם, וסיים ומכל מקום מחמת חומר הברכה כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה, לכן כשאין הזמן דחוק וכל שכן כששוחט עוף אחד, ימתין עד שיצא כל דם הנפש מעוף אחד לכל הפחות, לצאת ידי כל הדעות. ובדעת קדושים סק"ח והובא בתיקוני זבח סק"ט כתב, שהמחמיר לכסות דם הניתז ושעל הסכין אפילו במקום שיש כל דם הנפש, עושה על צד היותר טוב. ועיין מהר"ש חסון בשו"ת בית שלמה סימן ט"ו, שהדם אשר לפנינו צריך לכסות כולו. והביאו מחזיק ברכה סק"א, וכ"כ גליון מהרש"א אות ז' על שו"ע סעיף ט"ו, זבחי תרועה סקכ"ו, שפת אמת סעיף ט"ו.

ועיין באריכות בבית דוד (ביסוד הבית סק"י) שידקדק לכסות מדם הקילוח והטיפין, ובדיעבד כל הדמים כשרים, ומכל מקום באין הזמן דחוק נכון להיזהר כמו שכתב הרמ"א והשמלה חדשה, וכל שכן כששוחט עוף אחד.

והנה לפי מה שכתב התבואות שור שדם הנפש היינו דם הקילוח והטיפין הבאים אחריו, כתבו דעת קדושים בהשמטות לסימן כ"ח, זבחי צדק סקנ"ז, דיש להיזהר שאם בתחילת השחיטה הטיפות הראשונות נכסים מאליהן ואינם ניכרות, אם כן כבר אין לכסות בברכה, כיון שכנסו כבר ב' טיפים, ואולי היו מדם הנפש, ועל כן יש לכסות שאר הדם בלא ברכה משום ספק ברכות להקל. ואף כשיש עוד ספק אם הוא מקילוח או מטיפות, כתב הדעת קדושים שם שיש מקום לחוש מלבד לדעת הפרמ"ג דאף בב' ספיקות יש להחמיר לעניין ברכה, וכל זה מירי כשידוע שנכסה כמה טיפות, אבל מן הסתם אין לחוש שמא נכסה. ומנחת יוסף בליקוטי יוסף סק"כ כתב דאין לחוש כלל לטיפות הנבלעות, ומכל מקום טוב לשחוט עוד א' ולכסות בברכה.

עוד כתב בדעת קדושים סק"ח, שנכון לחלק בשעת שחיטה דם הקילוח בפני עצמו, והטיפין בפני עצמן, מצד הספק איזה דם הנפש, ואולי אם לא מחלק שייך כאן מעין ביטול, שרואים אותו דם שאינו דם הנפש כאילו הוא מים. (הגה"ה ולענ"ד נראה לפי דברי התבואות שור שאין צריך לזה, שכתב דם הנפש דהיינו מדם הקילוח וגם מדם הטיפין וכו', משמע ששניהם נחשבים לדם הנפש, וכמו שצינתי למעלה). ועיין שם עוד סק"ט שדם היוצא בשעת פירכוס ודאי מדם הנפש הוא. ודם היוצא על ידי נקיבת הורידין גם כן לכולי עלמא נחשב דם הנפש, מטעם שבכל שחיטה אם לא יגע לורידין לא יצא דם. ואם בשעת שחיטה לא יצא דם, רק אחר השחיטה חתך הורידין ויצא דם, נסתפק שם אם נחשב דם הנפש, ולכן בכהי גוונא לא יברך. ונחלק עליו המנחת יוסף בליקוטי יוסף סקפ"ז וכתב שמדברי הכרתי ופלתי

משמע שיברך (וספיקו של הדעת קדושים הוא דלפי דברי הפרמ"ג בשפתי דעת סק"ח שכתב שעל כיסוי בן פקוע אין לברך, כיון שאין השחיטה מכשרתו באכילה, אם כן לפי זה הכי נמי קריעת הורידין אינה השחיטה המתרת, ואם כן לא יברך, ואולי בכיסוי העיקר אינו כהפרמ"ג, ואין צריך שיוכשר לאכילה, אלא אם הדם בכלל ושפך דקרא צריך לברך, ועיקר הדם בורידין, ואם כן הדם הוא מהכשר שחיטה, וזה טעם שכתבה התורה ושפך ולא ושחט, ומכל מקום צריך עיון מפני דעת הפרמ"ג).

שלחן ערוך

יָסֻסִים בְּשֵׁם מַהֲרָ"ט. **טז** הַשּׁוֹחֵט לְחֻלָּה בְּשֶׁבֶת, לֹא יִכְסֶה; (ע) אֲפִילוּ אִם יֵשׁ לוֹ דָּקָר נְעוּץ. וּבְלֵילָהּ, (עא) אִם רְשׁוּמוֹ נָפַר (עב) יִכְסֶנּוּ. וַיֵּשׁ מִי שְׂאוֹמֵר (עג) שְׂאֵם הָיָה לוֹ אֶפֶר מוֹכֵן לְכֶסֶת בּוֹ צוּאָה, (עד) יֵשׁ לְכֶסֶת בּוֹ הַדָּם אֲפִילוּ בְשֶׁבֶת. **יז** הַשּׁוֹחֵט וְנִתְנַבְּלָה בְיָדוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁחַט וְנִמְצְאוּ מְרֻפָּה, פֶּטוּר מִלְּכֶסֶת. וְכֵן חֲרַשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן שֶׁשָּׁחַטוּ, וְאִין אֲחֵרִים רֹאִים אוֹתָם, חֲזָקָה שֶׁחִיטָתוֹ מְקַלְקֶלֶת, (עה) וּפְטוּרָה (עו) מִכֶּסֶם.

~~~ דעה ברורה ~~~

(ע) אֲפִילוּ אִם יֵשׁ לוֹ דָּקָר נְעוּץ. שאז האיסור אינו אלא מדרבנן, לא יכסה, שחז"ל העמידו דבריהם להיכיר שהוא יום אסור, ולא התירו אלא מה שהוא לצורך החולה. ובליל מוצאי שבת אם רשומו ניכר יכסנו (לבוש סעיף ט"ז, ט"ז סק"ג, פרי חדש סק"ה, שמלה חדשה סעיף כ, כרתי סק"א, שולחן גבוה סק"ו, זבח תודה סקמ"ח, ערוך השולחן סק"ב, אדרת אליהו ביד אליהו סק"ז). **ועוד** שכיסוי הוא מצות עשה, ושבת הוא מצות עשה ולא תעשה, ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה (זבחי צדק על המהר"ו סימן ט"ז סק"י. ולדבריו בדקדק נעוץ שאיסורו אינו אלא מדרבנן צריך לכסות בו). **(עא) אם רשומו ניכר יכסנו.** בברכה (שמלה חדשה סעיף כ, כנסת הגדולה בהגהות הטור סק"א בשם דמשק אליעזר, זבחי צדק סקע"ג).

(עב) **יכסנו.** ולכן כשצריך לשחוט לחולה בשבת ישחוט על גבי סלע צחיח או על רצפת אבנים כדי שהדם יהא קיים עד מוצאי שבת ויוכל לכסות (שמלה חדשה סעיף כ). והיינו כשאין עיכוב בדבר, אבל אם יש עיכוב בשחיטתו אם ילך עד מקום סלע וכדומה, ישחוט במקומו, כיון ששחוט מפני פיקוח נפש וצריך זריזות יתירה (כך נראה כוונת השמ"ח ובזה נסתלקה תמיהת הערוך השולחן סעיף לג, למה יחפש סלע הרי הוא שוחט מפני פיקוח נפש). **ויש** שכתבו שישחוט לתוך כלי ויתן בו עפר מוכן (הש"ך בסק"י וכאן בסק"ב ציוה לעיין שם, והפרמ"ג בשפתי דעת סק"ב, חכמת אדם כלל ח אות יא. ובש"ך שם כתב מעט עפר, והשפתי דעת כאן הסביר שבשחט בשבת יתן הרבה עפר).

ויש מי שאומר שאין צריך לבקש סלע צחיח, אלא אם יש עפר תיחוח עדיף. ואם אין ישחוט על גבי סתם קרקע (יד יהודה קצר סק"ז).

(עג) **שאם היה לו אפר מוכן.** לכל צרכיו שאז אפילו איסור דרבנן אין (שמלה חדשה סעיף כ). **(עד) יש לכסות בו את הדם, אפילו בשבת.** ובברכה (לבוש סעיף טז, שמלה חדשה סעיף כ, פרמ"ג משבצות זהב סק"ג, תורת זבח במזבח העולה סעיף י', יד שאול סעיף ט"ז).

ודעת הפרי חדש (סק"ה) **שאפילו אם יש לו עפר מוכן אסור לכסות** (הפרי חדש הביא מחלוקת הרשב"א והרא"ה, ונראה שהסכים להרשב"א, וכן מתבאר מדברי הפרמ"ג במשבצות זהב סק"ג, ונחפה בכסף סעיף ט"ז. ועיין פרמ"ג שם שכן הוא גם דעת הט"ז סק"ג, וכן כתבו הכנסת הגדולה בתשובה סימן כ"ג ובהגהות בית יוסף סק"ב, תפארת למשה דף ד' ע"ב והובא בפתחי תשובה סק"ז, כרתי סק"ב, מחזיק ברכה סק"ג, דברי יוסף סימן ק"מ, שולחן גבוה סק"ז, זבחי צדק סקע"ה, תפארת יעקב סק"ב, ערוך השולחן סעיף ל"ג).

ודעת הפרי תאר (סק"א) **להתיר לכסות אם יש לו עפר מוכן, ודווקא אם ידע שעד מוצאי שבת קודש לא יוכל לקיים המצווה, כי יכלה הדם או למניעה אחרת.** אבל אם נראה שיהיה אפשר לכסות במוצאי שבת גם בזה עדיף להמתין (וכן הוא בזבח תודה סק"נ). **ומכל מקום כשמכסה בשבת לא יברך** (נחפה בכסף סעיף ט"ז).

ובחכמת אדם (כלל ח אות יא) **משמע שמותר לכסות אפילו בסתם אפר כירה, ואפילו אינו מוכן לכל צרכיו** (ובנפש אדם שם סק"ל תמה עליו שלא משמע כן בשאר פוסקים).

(עה) **ופטורה מכיסוי.** ולא יחמיר לכסות, במקום שאינו צריך לנקות חצירו, כי הרואים שיראו שמכסה יאמרו שהשחיטה היתה שחיטה ראויה ולכן מכסים את הדם, ויבואו

שלחן ערוך

יז

יח השוחט, אף על פי (עז) שאינו צריך (עח) אלא לדם, חייב לכסות. כיצד יעשה,
(עט) נזחר או מעקר, (פ) כדי שיפטר מכסוי. יט צריך לבדק חסימנים וחסינים קדם

~~~ דעה ברורה ~~~

לאכול, ויש פעמים ששחיתתם נבילה מהתורה (הב"ח ד"ה חש"ו, ש"ך סקכ"ד, פרי חדש סקכ"ח, פרי תאר סקכ"ב, שמלה חדשה סעיף כא, כרתי סקכ"ד, תוספת מרובה סעיף י"ז, ערך השולחן סקכ"ז, זבחי תרועה סקכ"ט, אדרת אליהו ביד אליהו סקל"ג, יד יהודה קצר סק"ח). **ודעת הפרמ"ג (שפתי דעת סקכ"ד) שאפילו במקום שצריך לנקר חצירו יש לאסור לכסות** (וכן כתב זבחי צדק סק"פ).

ובפתחי תשובה (סק"ח) הביא (בשם שו"ת פנים מאירות ח"א סימן ט"ו ד"ה ועוד דין שני) שאם ירצה לכסות אין איסור (וכן כתבו התורת יקותיאל סק"ה בדינים היוצאים אות א. ובכנסת הגדולה הגהות הטור סקמ"ה גם כתב כן, וסיים וראוי שלא לכסות הואיל ונפיק מפומא דהב"ח). **ובמקום שיש להסתפק האם שחיתתם אסורה מהתורה או מדרבנן (כפי מה שמתבאר בסימן א) יכסה בלא ברכה. ואם אחרים ראו שהחרש שוטה וקטן שחטו כהוגן, צריך הרואה לכסות בברכה** (ש"ך ס"ק כג-כד, שמלה חדשה סעיף כא, פרי חדש סקכ"ז, פרי תאר סקכ"ב, זבחי צדק סקכ"ח, ערוך השולחן סעיף ל"ג. ולא כהלבוש סעיף כ"ב שכתב ובלא ברכה. והפרמ"ג בשפתי דעת סקל"ג כתב שגם דעת הלבוש שמכסה בברכה. עיין מה שכתבתי בכח שור סימן כח אות פז בביאורי על התבואות שור, הוצאת מכון תבואות שור).

ולא רק הרואה צריך לכסות אלא גם הקטן בעצמו יכול לכסות (בשמ"ח הלשון צריך הרואה לכסות, ובתבואות שור סק"ד משמע שקטן יכול לכסות, כך ביאר במהר"ם שיק יר"ד סימן ל"ז לדעת התבואות שור). **ויש אומרים שרק במקום שהאחרים רואים שהקטן אינו מכסה אז חובת הכיסוי מוטלת על האחרים, אבל אם רואים שהקטן טורח ומכסה מותר להם להניח לו לכסות מה שהוא שוחט** (תפארת יעקב חולין פ"ו מ"ג סקט"ז, פרי עץ הדעת כתב יד והובא בדרכי תשובה ס"ק קכ"ז). **כי אם כיסה הקטן בדיעבד נפקעה מצות כיסוי ואפילו חזר ונתגלה אין צריך לכסות** (מאירי במשנה). **ויש אומרים שכיסוי הקטן דינו ככיסוהו הרוח, ואם חזר ונתגלה צריך לחזור ולכסות** (מהר"ם שיק יר"ד סימן ל"ז). **ויש שנסתפק בזה** (שו"ת התעוררות תשובה יר"ד סימן ו' סק"ב).

(עו) מכיסוי. וגדול שאינו יודע הלכות שחיטה ששחט בינו לבין עצמו, צריך כיסוי בלא ברכה (שמ"ח שם, פרמ"ג במשבצות זהב סק"ד, שפת אמת סעיף י"ז, אדרת אליהו ביד אליהו סקל"א). **ויש אומרים שפטור מכיסוי** (ט"ז סק"ד, כרתי סקכ"ג, כנסת הגדולה בהגהות הטור סקמ"ו, לחם הפנים סקכ"א, בית לחם יהודה סק"ד, זבח תודה סק"ג). **ויכסה בלא ברכה** (הפרמ"ג שם כתב שהט"ז כתב שפטור מכיסוי, והראה מקום לעיין בסימן ט"ז אות י"ג, ושם נאמר לענין אותו ואת בנו שיש להחמיר, והוא הדין כאן יכסה בלא ברכה, והתבואות שור וכו' עכ"ד. ובזבחי צדק סקפ"א, כתב פטור מכיסו כהט"ז, ומיהו יכסה בלא ברכה כהשמלה חדשה. נראה שלמד שאין מחלוקת שדעת הט"ז הוא מדינא וגם רבינו סובר כן אלא שהצריך כיסוי מחומרא).

(עז) שאינו צריך אלא לדם. כמו דם עוף משום תולעת, ודם בהמה לצבע, וכל שכן כשצריך לדם לרפואה.

(עח) אלא לדם. או שוחט לגוי ולכלבים (שמלה חדשה סעיף כב. ובסימן א כתב, אבל לכתחילה אם אפשר לשוחטה בכשרות מה טוב, ואם לא ינחרנה או יעקור סימנים).

(עט) נזחר או מעקר. דווקא ולא בענין אחר (תבואות שור סימן א סקל"ג, פרי תאר סקכ"ג). **ויש אומרים שיכול גם בענין אחר** (נחפה בכסף סעיף י"ח). **ויש מי שמשמע בדבריו ששוחט כראוי אפילו לצורך נכרי וכלבים** (חכמת אדם כלל ח סעיף ה).

(פ) כדי שיפטר מכיסוי. וכל זה כשצריך לכל הדם, אבל אם אינו צריך אלא למקצתו, שוחט כדרכו ומכסה מקצת ונוטל מקצת הדם (שולחן גבוה סק"מ, פתחי תשובה סק"ט). **ועל כל פנים לא יברך על השחיטה כשאינו רוצה לאכול העוף** (שו"ת גינת ורדים בספר גן המלך סימן נ"ה, שולחן גבוה סקמ"ב, מחזיק ברכה בקונטרס אחרון סק"ב). **ויש אומרים שמברך על השחיטה** (הריב"ש סימן שצ"ח, ופרי חדש בתחילת סימן י"ט, ב"ח סימן ב).

שלחן ערוך

הפסוקי, פְּדִי שְׁלֹא יָבֵא לְיָדֵי (פא) בְּרָכָה לְבַטְלָהּ. כַּ הַשּׁוֹחֵט חֵיָּה לֹא יִכְסֶּה (פב) עַד שְׂיִבְדֹּק (פג) הָרֵאָה; וְאִם נִמְצְאוּ סִפְּק מְרֻפָּה, מִכְסָּה בְּלֹא בְּרָכָה; וְהוּא הָדִין לְכָל פְּסוּל שֶׁהוּא מִחֻמַּת סִפְּק, כְּגוֹן הַחֵיָּה דְּחֵיָּשִׁינָן שְׂמָא בְּעוֹר נִפְגְּמָה, וְכֵן כָּל פְּיּוּצָא בְּזוֹה. הַגֵּה: הַכֵּל דְּבַר שְׂמֻדָּנָא הוּא פֶּשֶׁר כִּק שְׂמֻמִּיכִים זֶה, כְּגוֹן אִם חָתַךְ כָּל הַמְּפָקֶת וְכִיּוֹלָא זֶה, (פד) חֲמִצִּים (פה) לְכַסּוֹת (ת"ה סימן קפ"ז). **כא** מִי שָׂאִין לוֹ עֶפֶר לְכַסּוֹת, (פו) לֹא יִשְׁחַט. הַגֵּה:

~~~ דעה ברורה ~~~

(פא) ברכה לבטלה. או ספק ברכה לבטלה (שמלה חדשה סעיף כג). כי במקום שאפשר לברר ושייך לחוש לרעותא, חוששים ולא סומכים על החזקה (לבוש סעיף י"ט, כנסת הגדולה בהגהות בית יוסף סק"ו, כרתי סק"ה, מחזיק ברכה סעיף י"ט, הגר"א סקט"ז, אדרת אליהו ביד אליהו סק"ה, תורת זבח סימן י"ד בזבח העולה סעיף י"א). ובדיעבד כשלא בדק ונאבדו הסימנים או שחתך הראש, יכסה בלא ברכה (ואינו נחשב כודאי נבילה דמתוספות חולין ט' ע"א ד"ה ואסורה, משמע דהוי רק איסור דרבנן). ואם נאבד הסכין מכסה בברכה, מפני שהשחיטה כשרה והבשר נאכל, שהרי כבר בדק קודם השחיטה ומעמידים הסכין בחזקתו (פרי תאר סק"ה, פרמ"ג בשפתי דעת סק"ה, נחפה בכסף סעיף י"ט, זבח תודה סק"ט, זבחי צדק סקע"ט, זבחי תרועה סק"ב). וכשידוע שהסכין היה פגום קודם השחיטה אין צריך לכסות כלל (כנסת הגדולה בהגהות הטור סקמ"א והביאו זבחי צדק סקפ"ו, זבחי תרועה סק"ד).

(פב) עד שיבדוק הריאה. כי אולי ימצא בה איזה סירכא המטרפת.

(פג) הריאה. ואם נאבדה הריאה מכסה בברכה (אפילו לדעות המחמירים שהביא הרמ"א בסימן ל"ט סעיף ב, כיוון שאינם אוסרים מעיקר הדין, אלא משום גזירה שלא ישליך כל אחד הריאה ויאמר נאבדה. וכן משמע מדברי השפתי דעת סקט"ז [אולי צריך לומר משבצות זהב סקט"ז], עכ"ל הזבחי תרועה סק"ג. ובמקום שיש ספק שאם ימתין מלכסות עד לאחר בדיקת הריאה לא יוכל לכסות, יכסה מיד (פרי תאר סק"ה, זבחי צדק סקפ"ז). ואם אירע דבר שאין אנו בקיאים בבדיקתו מכסה בלא ברכה (ריב"ש סימן ע"ז).

(פד) חיבים לכסות. למען ירוץ הקורא אכתוב כללי דינים בקצרה.

א. נמצא ספק טריפה מכסה בלא ברכה (שמלה חדשה סעיף כג ותבואות שור סק"ד, פרמ"ג משבצות זהב סקט"ז ושפתי דעת סק"ח, חוקת זבח סק"ח. ועיין לקמן אות ג).

ב. נמצא סכין פגום מכסה בלא ברכה (שמלה חדשה שם, וכל הפוסקים, ומהם הש"ך סק"ז, פרי חדש סק"א, כרתי סק"ו, בית לחם יהודה סקט"ו בשם כל האחרונים, שב שמעתא ג' פרק ט"ו, חכמת אדם כלל ח' סעיף ה', מחזיק ברכה סעיף כ', הגר"א סק"ח, יד אליהו סק"ו, מנחת יוסף סק"ט. וכתב הכרתי שם, ולא אומרים בהמה בחיה בחזקת איסור, כי רוב בהמות אף בשחיטה כשרים, ואם כן זה אינו אלא ספק. ובשב שמעתא שם, כתב הטעם, שיש לסכין חזקת בדוק).

ג. כשהשחיטה פסולה מחמת ספק, מכסה בלא ברכה. (שמלה חדשה שם, וכל הפוסקים הנזכרים באות ב, חוץ מדעת השב שמעתא שם, שכתב בספק דרוסה פטור מלכסות, כיון שהבהמה בחזקת איסור). ודעת הבית לחם יהודה (סקט"ז) שבספק בכל חמשה הלכות שחיטה, אפילו הספק במיעוט בתרא, מכסה בברכה. ובתורת יקותיאל (סק"ה אות ב) כתב, כשהספק בשחיטה ואין חזקה להיתר, פטור מלכסות. וכשיש חזקה להיתר, כספק שמוטה, שנסתפק אם קודם שחיטה או אחר השחיטה, או נמצא סכין פגומה אחר השחיטה, מכסה בלא ברכה. ובספק טריפה שלא בשחיטה, אם הספק שקול, מכסה בלא ברכה. וכששכיח לאיסור ואין חזקה להיתר, פטור מכיסוי. ואם יש חזקה להיתר, אפילו כשהאיסור יותר שכיח, מכסה בלא ברכה.

ד. בספק שהייה יש ה' דעות. לדעה א. צריך לכסות בברכה (בית לחם יהודה סקט"ז, ואף בשהייה במיעוט קמא, שו"ת נחלת שבעה חלק ב' סימן מ"ז, לקט הקמח אות ז) והטעם כי שהייה כל דהו כשרה

~~~ דעה ברורה ~~~

מהתורה ורק האחרונים אסרוה. ולדעה ב' פטור מלכסות, כיון שהבהמה בחזקת איסור (שב שמעתתא שם, והגאון אמונת שמואל המובא בשו"ת נחלת שבעה סימן נ"ג). ולדעה ג' מכסה בלא ברכה, בין בשהייה כל שהוא בעוף, או בחיה, או במיעוט בתרא בחיה (פרמ"ג במשבצות זהב סקט"ז וסק"ט).

ולדעה ד' אם שהה במיעוט בתרא, ושחט אחר כך מיעוט הנשאר בתורת שחיטה, יש לכסות בלא ברכה. ואם שחט מיעוט הנשאר שלא בתורת שחיטה, אם כן כבר נגמר השחיטה קודם ששהה, ומכסה בברכה (תפארת יעקב סקט"ו). ודעה ה' אם שהה ויש רוב, שרוב שוחטים לא שוהים מחמת דבר זה, מכסה בלא ברכה. וכשארין רוב, כגון ששהה על ידי דבר המזדמן, הוי ספק השקול, ויש גם חזקת איסור, ואין צריך לכסות כלל (תורת יקותיאל סק"ה אות ג).

ה. בנחתך המפרקת וכל דבר שמדינא כשר ואנו נוהגים להטריף. יש בו ג' דעות: א.

דעת הב"ח (ד"ה כל) שפטור מכיסוי (וכן פסק בשו"ת פנים מאירות ח"א סימן ט"ו, באמצע התשובה ד"ה ראשון). ב. דעת הש"ך (סקכ"ז) שחייב לכסות בברכה (וכדעת המחבר סעיף כ, דרכי משה אות י"א, מהרש"ל פרק כיסוי הדם סימן ו. וכן פסקו הלחם חמודות דף קצ"א, פרי חדש סקל"ב, פרי תאר סקכ"ו, כרתי סקכ"ז, לחם הפנים סקכ"ה, בית לחם יהודה סקט"ז, שולחן גבוה סקמ"ו, זבח תודה סקס"א, תפארת יעקב סקט"ו, יד יהודה קצר סקכ"ט, חכמת אדם כלל ח' סעיף ה', ערוך השולחן סקל"ז). ג. דעת התבואות שור (סקל"ה) שהעיקר להלכה לכסות בברכה, ומי שאינו מכסה מחמת שלבו נוקפו מלברך, יש לו על מי לסמוך, ויכסה בלא ברכה. וכן כתבו הרבה פוסקים שיכסה בלא ברכה (לבוש סעיף כ, פרמ"ג במשבצות זהב סקט"ז, מחזיק ברכה סק"ה, זבחי צדק על מהר"ו סימן ט"ז סק"ד, נחפה בכסף סעיף כ', זבחי צדק סקפ"ט, תוספת מרובה סעיף כ', זבחי תרועה סקל"ה, תיו יהושע סקכ"ז, אדרת אליהו ביד אליהו סקל"ט, בית דוד ביסוד הבית סק"י, תורת יקותיאל סק"ה). וכל זה בנחתך המפרקת של בהמה, אבל בעוף יש להתיר השחיטה בחתך המפרקת, ופשיטא שצריך כיסוי בברכה. ובדברי יוסף (סימן קמ"ב בד"ה מ"ש הרמ"א) כתב, בחתך כל המפרקת, מדינא לאו שחיטה, ולכן יכסה בלא ברכה.

ו. כמה דיני ספיקות בקצרה.

- דבר שנולד בו רעותא לא יכסה עד שיבדוק (פרמ"ג שפתי דעת סקכ"ו).
- שחט הוושט ואחר כך ניקב התורבץ, מכסה בלא ברכה, כי יש טריפות לחצי חיות.
- כשהאיסור הוא דרבנן, נחלקו הפוסקים, להפרמ"ג (שפתי דעת סקכ"ז) פטור, מאחר שדבר שאיסורו דרבנן אסור באכילה מהתורה מלא תסור, אם כן אינו בכלל אשר יאכל. ולשער המלך חייב בכיסוי (שער המלך פ"ה מאישות הלכה א עלה י"ד בד"ה שם ואפילו, גליון מהרש"א אות י"ד על שו"ע סעיף כ, גליון רעק"א סק"ז על שו"ע סעיף כ). ובמנחת יוסף (בליקוטי יוסף ס"ק קא) משמע שיש לכסות בברכה. ובשו"ת בנין עולם (י"ד סימן ח) כתב, כשהאיסור דרבנן מדינא מכסה בלא ברכה, וכשהאיסור דרבנן מחומרא מכסה בברכה.
- כל ספק טריפה כשיש ספק ואפילו ספק ספיקא להכשירו לאכילה, מברך על הכיסוי, כיון שהשחיטה מתרת באכילה נחשבת בכלל אשר יאכל (פרמ"ג במשבצות זהב סקט"ז, זבחי צדק סקצ"ב, יד אליהו סקל"ז).
- כל הספיקות ביום טוב אין צריך לכסות, שלא יאמר שמכסים דמו ומותר באכילה (מחזיק ברכה סק"כ, תורת יקותיאל סק"ה אות ה', זבחי צדק סקצ"ג).
- כששחט ויש ספק טריפה ועדיין לא בדק אם כשר, ושוחט בהמה או עוף אחר, ישחוט האחר אצלו ולא עליו, שמא ימצא טריפה (כנלע"ד כדן כווי).

אָלץ יִמָּזֵין עַד שְׁיִהְיֶה לוֹ עֵפֶר (טור); (פז) וְאֵס הוּא הוֹלֵךְ בְּמִדְבָּר אוֹ בְּסַפִּינָה, (פח) וְלֹא שָׁנָה הָעוֹף פֶּהֶפֶסד הַבֶּגֶד שְׁיִסְרֹף לְאַפֵּר אוֹ הָזָהָב שְׁיִסְחָק, (פט) פִּקְוִינוּ לָהּ רִבְּנָן לְשָׁחַט וּלְמַלֵּא הָדֵם בְּבִגְד אוֹ (צ) בְּסִנְדֵּל,

~~~ דעה ברורה ~~~

7. שחט אותו ואת בנו מכסה בלא ברכה (פרמ"ג בשפתי דעת סק"ח, יד אליהו סק"ז).
8. שחט בן פקועה אם הפריס על גבי קרקע ויש בו ב' תמיהות שאף מדרבנן אין צריך שחיטה, פטור מכיסוי. ואם אין בו ב' תמיהות וטעון שחיטה מדרבנן, כמו כן טעון כיסוי מדרבנן, ומכסה בברכה (פרמ"ג בשפתי דעת סק"ח). ולתפארת יעקב (סק"ה) כשאין ב' תמיהות, מכסה בלא ברכה.

(פה) לכסות. והשוחט עופות שמלעיטים אותם, ויש תקנה בעיר לבדוק את הוושט האם יש בו נקב, יכסה קודם הבדיקה, כי כיון שאין השוחט בעצמו בודק, יכול לבוא לידי התרשלות ולהימנע ממצוות כיסוי (שמלה חדשה סעיף כד וכדעת שו"ת צמח צדק סימן קטן, ודלא כשער אפרים). והכיסוי הוא בלא ברכה (צמח צדק שם. וכתב בנחפה בכסף שגם מתבואות שור אין ראייה שמברך, שהרי רק כתב יכסה). ולפי זה במקום שהשוחט הוא בודק הוושט, יבדוק קודם הכיסוי (דברי יוסף סימן קמ"ב בד"ה ומ"ש ברמ"א). אמנם בפרמ"ג (במשבצות זהב סוף סק"ז) משמע שרק בריאה שבנאבדה טריפה, לא יסמוך על הרוב, ויבדוק קודם, אבל בוושט שההלכה היא נאבד הוושט כשרה, טוב יותר שיבדוק מיד אחר השחיטה. ועוד שבריאה רובם כשרות מדינא אלא שאנו מחמירין, מה שאין כן בוושט. והוא הדין לעניין בר אווזות ששיכח במעיהן בועות הרבה וצריך בדיקה, יכסה גם כן מקודם. ובחיה יכסה אחר הבדיקה כיוון שהשוחט הוא הבודק (שו"ת הר הכרמל י"ד סימן ח והביאו הפתחי תשובה סק"א).

(פו) לא ישחוט. פירוש: אסור לשחוט (זבח תודה סקס"ב). ואם שחט אין לאסור השחיטה אפילו שחט במזיד (פרי תאר סק"ז). ואפילו יודע שיבא לו עפר אחר כך, אסור לו לשחוט, כי חוששים שאולי עד שיגיע העפר כבר ישכח לכסות (שפת אמת סעיף כ"א). ומי שאין לו אלא מעט עפר לכסות למטה, ואינו יכול ליתן למטה, ספק האם רשאי לשחוט על מנת לכסות למעלה, וצריך עיון (ערוגת הבשם סק"ח).

(פז) ואם הוא הולך במדבר או בספינה. ואין לו במה לכסות, שורף מטלית או שוחק דינר זהב ומכסה. ואם לא שוה לו שחיטת העוף כהפסד הבגד שישרוף לאפר או הזהב שישחוק, תקנו לו רבנן לשחוט ולמצא הדם בבגד או בסנדל, וכשיגיע למקום שיש בו עפר יכבס במעט מים שלא יודחה מראית הדם, או יגררנו אם אפשר ויכסה (שמלה חדשה סעיף כה).

(פח) ולא שוה העוף כהפסד הבגד. ויש אומרים שהכוונה שבעיניו האכילה חשובה יותר מהדינר, כמו מי שהוא עשיר ואז אין איסור בל תשחית (תבואות שור שם). ומי שהאכילה אינה שווה לו כל כך, יש בל תשחית אם שורף הבגד או הדינר. ודעת הפרי חדש (סקל"ב) לחלק בין אם העוף שווה למכור ביותר מהדינר או לא (וכן משמע בפרי תאר סק"ח שכתב וזה לשונו, אם הבגד שווה טפי מהעוף אסור, אם לא לצורך מרובה כגון לכבוד שבת וכדומה אם יתן איש כל הון ביתו באהבה עכ"ל). וכן כתב הגר"א סק"א.

(צא)ומזכר, וכשיגיע למקום עפר יכבס הבגד או הסנדל שאלה הדם, ומכסהו בלל ברכה (מקדמי גשם האלוניס) וקכי נהוג (אור זרוע והראש"ן). **כב** השוחט (צב)חיה ועוף ולא יצא מהם דם, (צג)מתרין. **כג** כל הדברים שהזרעים הנזרעים בהם מצמיחים, הם בכלל עפר

~~~ דעה ברורה ~~~

ובחכמת אדם כלל ח' סעיף ו' כתב שימצא הדם בבגד, משמע אף ששווה הבגד יותר, והוא נגד כל הפוסקים (נפש אדם שם סק"ד).

(פט) תקנו ליה רבנן. כדי שלא יעבור בבל תשחית (לבוש סעיף כ"ד, פרמ"ג במשבצות זהב סק"ז, הגר"א סק"א).

ודעת הט"ז (סק"ז) שאין לנהוג כתקנה זו (פרי חדש סק"ב, פרי תאר סק"ח, בית לחם יהודה סק"ז, תפארת יעקב סק"ז). ובכרתי (סק"ח) כתב עוד שאין לסמוך על התקנה במדינותינו שמצוי עפר וכלים ועציים לכסות בהם, ואף אם קרא זמן מועט שאין עפר, חס וחלילה, לסמוך ולבטל מצוות כיסוי. וצריך עיון אם מותר לעשות התקנה בשוחט לחולה בשבת (פתחי תשובה סק"ד בשם תפארת למשה).

(צ) **בסנדל**. ואין בזה חשש ביזוי מצוה (שמלה חדשה סעיף כה, פרמ"ג בשפתי דעת סק"ט, בית דוד ביסוד הבית סק"א). ויש מי שאומר שיש בזה חשש ביזוי מצוה (פרי חדש סק"ב). ומכיוון שהנוגע בסנדל צריך נטילה, לכן אם אפשר להבליע בבגד עדיף. וכשאי אפשר למצות הדם אלא בסנדל, יש לסמוך על המתירים (דעת קדושים סק"י).

(צא) **ומברך, וכשיגיע למקום עפר יכבס הבגד או הסנדל שיצא הדם ומכסהו בלא ברכה, והכי נהוג**. והנה כמה פוסקים כתבו שהמנהג כהרמ"א (הש"ך סק"ט, הגר"א סק"ב, חכמת אדם כלל ח' סעיף ו. ודעת הפרי חדש (סק"ב) שאין לברך לא בתחילה כשמכסה בבגד, ולא בסוף כשמכסה בעפר (והחזיק בשיטתו השלחן גבוה סקמ"ט). והסכמת האחרונים שאינו מברך בשעת הכיסוי הראשון, אלא ממתין מלברך עד שיכסה אחר כך בעפר (שמלה חדשה סעיף כה, פרמ"ג בשפתי דעת סק"ט, נחפה בכסף סעיף כ"א, יד יהודה סק"כ, דעת קדושים סק"י, נפש אדם כלל ח' סק"ה).

(צב) **חיה ועוף**. וכל שכן בהמה (שמלה חדשה סעיף כו).

(צג) **מותרין**. ולא חוששים שמא מתה ביד השוחט קודם השחיטה (רמב"ם בפ"ד מהלכות מאכלות אסורות הלכה י"ג להסבר הפרי תאר סק"ט). ויש מפרשים שהחידוש שאפילו שיש בהם מצוות כיסוי ובשחיטה זו אי אפשר לקיימה מכל מקום מותרים כי אין היתר אכילתם תלוי בכיסוי, ואפילו שיכול לחתוך הורידים ולהוציא דם ולכסות אין צריך (רשב"א ת"ה ב"א ש"ה קצר י"ט ע"ב, לפי הכרתי סק"ט). ועוד חידוש יש כאן שאפילו שלא יצא מהם דם ואם כן בשעת החשיטה כל הדם נשאר במקומו ודם האיברים לא פירש ממקומו, מכל מקום מותר אחר כך באכילה כשימלחנו (משמרת הבית דף כ, וכמבואר בפרמ"ג שפתי דעת סק"ל. וכל הטעמים הובאו בפרי חדש סק"ד). ומה שאמרנו שבהמה שלא יצא ממנה דם מותרת זה אפילו אם לא פירכסה בשעת השחיטה (פרי תאר שם, פרמ"ג שם, זבחי צדק סקצ"ז). אם הייתה בחזקת בריאה (פרי תאר שם). ואם הייתה מסוכנת, יש להסתפק אפילו במקום שאין צריך להחמיר במסוכנת, כגון שעמדה מאליה והלכה, מכל מקום כיוון שלא יצא דם יש לחוש (זבח תודה סקס"ו, ודלא

ומכסין בָּהֶם. (צד) ואם אינם מצמיחים, אם נקראו עפר מכסין בהם. לפיכך, מכסין בָּזָבֵל, ובחול תדק מאד עד שאין היצור צריך לכתשו (צה) בָּלָל, (צו) ובסיד, (צז) ובחרסית ולבנה ומגופה של חרם שפתשו, ובשחיקת אבנים, ובשחיקת חרסים, ובנערות של פשתן דקה, (צח) ובנסורת חרשים, ובאכלים או בגדים שרופים עד שנעשו עפר, (צט) ובשחור, (ק) ובכחול, (קא) ובנקרת הפסילים; אבל

~~~ דעה ברורה ~~~

כהרב ז"ש, שבכל ענין הצריך פירכוס). באופן שגם מהורדין לא יצא דם ואז יש לבעל נפש לחוש במסוכנות (מנחת יוסף ביאורים סקל"ד).

(צד) ואם אינם מצמיחים. אפילו שמגדלים צמחים מאליהן [צמחי בר] או שכשנותנים צמחים ועשבים שגדלו כבר לתוכן הם מצמיחים אותם יותר, לא נחשב עפר ואין מכסין בהם (שמלה חדשה סעיף כז, ופרמ"ג משבצות זהב סק"ח, חכמת אדם שם). ולהפרי תאר (סק"ל) כל מה שנזכר במשנה שזורעים בהם, מותר לכסות בהם אפילו אינם עפר ואינם מגדלי צמחים. ודברים שלא נזכרו במשנה, צריכים להיות או עפר או מגדלי צמחים.

(צה) כלל. ואפילו לא צריך למעכו ביד להפרידו (שמלה חדשה סעיף כז, לבוש סעיף כ"ג, פרי חדש סקל"ו, שולחן גבוה סקנ"ב, חכמת אדם שם, ערוך השולחן סקמ"א, תוספת מרובה סעיף כ"ג). כיון שבשל תורה הלך אחר המחמיר (הגר"א סקנ"ו). ואם כיסה בחול הדק דכתיש ולא כתיש אין צריך לחזור ולכסות, ואם רצה לכסות יכסה בלא ברכה, שרק לחומרא פוסקים כדעות שצריך דק מאוד, אבל לענין ברכה ספק ברכה לקולא (פרי תאר סקל"ב. ובזבח תודה סק"פ הקשה עליו מכיון שפסקין לחומרא, אם כן מחמירין לגמרי גם בדיעבד שאם כיסה אינו כלום, וצריך לחזור לגרור ולכסות מדינא, ומכל מקום כשמכסה שנית יכסה בלא ברכה).

(צו) ובסיד. שהוא נפרד (שמ"ח שם).

(צז) ובחרסית. והוא מין סיד נפרד, או טיט שעושים ממנו כלי חרס (פרי חדש סקל"ז, שמ"ח שם) ואין צריך בהם כתישה (פרי חדש סקל"ח) ויש מצריכים לכותשם (פרי תאר סקל"ב, זבח תודה סקע"ב). וכתב הרמב"ם בפירוש המשנה אע"ג שסיד וחרסית ומגופה ולבינה אין מגדל צמחים, מכל מקום מכסין בהם, לפי שמתחילה קודם שנעשו כך היו מגדלי צמחים. ובתוספות (חולין פח. ד"ה כל) כתבו שחרסית מגדל צמחים, אלא שאינו מוציא כדי נפילה.

(צח) ובנסורת חרשים. שהוא נסורת עץ שיוצא מהעץ כשחותכים אותו במסור (שמ"ח שם) וקנמון טחון מכסין בו, שהוא מין עץ, ודינו כנסורת (פרמ"ג במשבצות זהב סק"ט בשם הכנסת הגדולה בהגהות הטור סקנ"ב, שולחן גבוה סקנ"ד). ובאבק הקאוי [קפה] מכסין בו ממה נפשך, אם נחשב כעץ לפי שאינו נאכל כמו שהוא חי כשלא קולין אותו, אם כן לא גרע מפחמים שתחילתן עץ בעלמא, וכששוחקין אותו עד לעפר מכסין, ואם נחשב כאוכלין הרי מכסין באוכל שרוף (שולחן גבוה סקנ"ו).

(צט) ובשיחור. והוא כתישת פחמין, או פיח הכבשן (שמ"ח שם).

(ק) ובכחול. הוא צבע שנותנים בתוך העין (שמ"ח שם).

(קא) ובנקרת הפסילים. והוא מה שמנקרים עפר מן הרחיים (שמ"ח שם).

שלחן ערוך

כג

אין מכסין (קב) בְּזָבֵל גַּם, וְלֹא בְּחֹל שֶׁהַיּוֹצֵר צָרִיךְ לְכַתְּשׁוֹ, וְלֹא (קג) בְּקֶמַח וְסִבִּין וּמֶרְסֵן, (קד) וְלֹא בְּשִׁחִיקַת מִתְכָּת (קה) אִם אֵינָם שְׂרוּפִין, חוּץ מִבְּזָהָב שֶׁחֹק שֶׁנִּקְרָא עֶפֶר, דְּכִתִּיב; וְעִפְרַת זָהָב לוֹ (אִיּוֹב כח, ו) וְאַפֵּר נִקְרָא עֶפֶר, דְּכִתִּיב; וְלִקְחוּ לְטָמֵא מִעֶפֶר שְׂרִפַּת הַחֲטָאִת (רמב"ם סוף ה"ט מפכ"ה דף פ"ח ע"ב) (פְּמִדָּבֵר יט, יז). **כד** אין מכסין בְּעֶפֶר הַמִּדְבָּר, מִפְּנֵי שֶׁהָיָא אֶרֶץ מְלֵחָה (קו) וְאֵינָהּ (קז) מִצְמַחַת. **הגה:** (קח) וְלִכְנוֹ לֵאמֹר מְכַסִּים (קט) בְּעֶפֶר לִמָּה (קי) מְמַיִם, כְּגֹזֶן מְתוּנָתָא; (טוֹר וּסְמִ"ג וּסְמִ"ק) (קיא) וְלֵאמֹר לְכַסּוֹת (קיב) בְּשֶׁלֶג (קיד) וְכִיּוֹת יוֹסֵף וְאוֹר זְרוּעֵי בָּשָׂם גְּאוֹן דְּלֵאלָא כְּמִקְדָּכִי בָּשָׂם גְּאוֹן.

~~~ דעה ברורה ~~~

(קב) בזבל גס. ופירות רקובין נחשב עפר (עיין גמ' סוטה דף ט"ז ע"ב), אבל מכל מקום יש לומר שהוא דומה לזבל הגס שאין מכסין בו (דעת תורה סק"ח).

(קג) בקמח וסובין. וכן אין לכסות בגפרית ומלח ופלפל טחון (כנסת הגדולה בהגהות הטור סק"ג וסק"ד בשם ש"ג פרק כיסוי הדם, פרמ"ג שם, שולחן גבוה סק"ז וסק"ט). וכן אין לכסות בסוקר (זבחי צדק ס"ק קיב).

(קד) ולא בשחיקת מתכת. ובשעת הדחק מותר לכסות בשחיקת ברזל (ב"ח ד"ה ומ"ש אבל, ופרמ"ג שם). ובימין משה (סעיף כ"ב) התיר לכתחילה לכסות בשחיקת ברזל, והביא ראיה שנאמר (איוב כ"ח ב') ברזל מעפר יוקח.

(קה) אם אינם שרופין. אבל אם נשרפו ונידוכו מכסים בהם, וכן בעצים ואוכלים ובגדים אם נשרפו ונעשו אפר מכסים בהם (שמלה חדשה סעיף כח). ועל צד היותר טוב שהאפר יהיה מנופה בנפה שלא יהיה בו קיסמין וגחלים, שלא יהיה חציצה בין הדם לעפר (דעת קדושים סק"א).

(קו) ואינה מצמחת. ולפי טעם זה אף אם שחקו או אם נשרף העפר לא מכסים בו. ולטעם הרשב"א והר"ן שחול המדבר גס, גם אם שחקו מכסין בו, וכל שכן אם נשרף (זבח תודה סק"ב). ובזבחי רצון (מוספים סק"ז) כתב שאפילו שריפה לא מועילה ולא יכולים לכסות בו, כיון שכבר קודם השריפה היה נקרא עפר ולא יכול לכסות בו. ובתיקוני הזבח (סוף סימן ט"ז אות י"ד, דרכי תשובה ס"ק קפ"ב) כתב שאם נשרף מכסין בו. ובספר הדע"ת (סק"מ, שבסוף שר"ת מראה ריאה) הוכיח מהתבואות שור שכתב את ההלכה של עפר המדבר בסעיף כ"ט, ולא כללו בסעיף כ"ח ביחד עם שאר דברים שכתב עליהם שאם שרפם מכסין בהם, הרי שלדעתו בעפר המדבר אפילו נשרף אין מכסין בו.

(קז) מצמחת. אבל באפר הבא מאיסורי הנאה כמו אפר עבודה זרה או עיר הנידחת או חמץ לאחר שש שעות וכדומה, יכול לכסות בהם, כי מצוות לא להינות נתנו (שמ"ח שם).

(קח) ולכן אין מכסים וכו'. וטעות סופר היא וצריך לגרוס 'וכן' אין מכסין (ש"ך סק"ו).

(קט) בעפר לחה ממים. ובלשונינו נקרא בוץ.

(קי) ממים. וכן כל דבר שמכסים בו ונפל עליו מים אין מכסים בו, שהרי על ידי הלחות אי אפשר להפרידם שיהיה עפר הראוי להימנות. ולכן גם אין לכסות בגרבי

~~~ דעה ברורה ~~~

אדמה כל זמן שלא כתשן שיהיו עפר. ולכן גם לא יכסה בטיט (שמלה חדשה סעיף כט). ובפרי תאר (סקל"ג) התיר לכסות בעפר לח.

(קיא) ואין לכסות וכו'. ובכל מה שאמרנו שלא מכסים אם עבר וכיסה בהם צריך לגלות את הדם ולכסות כדינו ובלא ברכה (שמ"ח שם).

(קיב) בשלג. כי הוא לח (שמ"ח שם) ובשעת הדחק אפשר לכסות בשלג (פרמ"ג במשבצות זהב שם בשם הכנסת הגדולה בהגהות בית יוסף סקמ"ח, ומהר"ץ על מהר"י סימן ט"ז סק"ה). והוסיף הפרמ"ג שהמכסה בשלג לא יברך. וכתב הפרי תאר (סקל"ד) מכיוון שדעת הגאון שמכסין בשלג, הגם שנקטינן להלכה שאין מכסין בו, מכל מקום אם כיסה בו אינו מברך אחר כך על מה שחוזר לכסותו בעפר.

(קיג) בירור הלכה: ואם כיסה בזכוכית יש מי שכתב שאפילו שרואים הדם, נדחה על ידי זה מברכת כיסוי, כי לא אמרה התורה שלא יראה הדם רק שיכסה (דרכי תשובה ס"ק

קצ"ב. וראיה מעשית באו"ח סימן עו סעיף א שצוה בעשית נחשבת כמכוסה). אבל כתבו האחרונים שאינו נחשב כיסוי, כי צריך לכסות דם הנפש ולהסתירו מעין רואין (ספר הדע"ת סקמ"ב, שבסוף שו"ת מראה ריאה שכן משמע מדברי החינוך מצוה קפ"ו. ומעשית אין ריאה, כי שם כתוב רק וכיסת והרי מכוסה, ובכיסוי הדם כתבה התורה לכסות בעפר, ואם כן צריך דבר שמכסה מראית בעין כעפר. גם בתיקוני תשובה ס"ק קצ"ב השיג על הדרכי תשובה כנ"ל, ועיין שם עוד ראיות).

ואם כיסה בבעלי חיים שהניחם על הדם ואחר כך בא לכסות בעפר, צריך לברך. מפני שיש ב' לטיבותא, א. שכיסה בדבר שאין מכסין בו. ב. שכיסה בדבר שבודאי עתיד להיגלות (דרכי תשובה שם). ובספר הדע"ת (אות מ"א) כתב מדויק לשון התבואות שור בסעיף כח, ולא יכסה באבנים ולא יכפה עליו הכלי, שפשוט מדובר שאינו מבטל שם הכלי שלא ישתמש בה לעולם, כי אם שמניחה שם לפי שעה להשתמר הדם תחתיו עד שיבא לכסות בעפר, נמצא לפי זה שאף על פי שיש בכפית כלי ב' לטיבותא, א' שמכסה בדבר שאין מכסין בו, ב' שעשוי להיגלות כשיבא לכסות בעפר, ואף על פי כן העלה השמלה חדשה להלכה שנדחה מברכת כיסוי, אם כן הוא הדין כשמכסה בבעלי חיים נדחה מברכת הכיסוי. אולם לדינא אם אינו מתכוון למצות כיסוי כי אם שישתמר הדם עד שיכסה בעפר לא נדחה על ידי זה מהברכה.

ואלה יעמדו על הברכה שנדבו מהונם להדפסת הדעה ברורה

יעקב מנצר ביטוחים 02-5370030 לעילוי נשמת

אביו הרה"ח ר' מנחם יהודה בן הר"ר אלעזר חיים ז"ל ואמו מרת פנינה בת הר"ר יעקב ע"ה הונצח על ידי ידידינו בנם הרה"ח ר' יעקב מנצר שליט"א

לשאלות הלכתיות - הערות - תרומות והנצחות - לקבלת הדעה ברורה בדוא"ל :

אשר הורוביץ. רחוב אהליאב 34 י-ם. דוא"ל asher7321@gmail.com בנק המזרחי סניף 417 חשבון 168880 פלפון 0573127341 כל הזכויות שמורות